Кутубхонаси

ҲУРРИЯТ

МУСТАҚИЛ ГАЗЕТА

2-8 август 2000 йил

31 (184) -сон

Чоршанба кунлари чиқади 1996 йил декабрдан чоп этила бошлаган

ТАДБИРКОР СУДЛАНДИ. ОҚЛАНСА БЎЛАРДИМИ?
Ишдаги муваффақиятлар қаҳрамонимизни бироз "ҳовлиқтириб" юборди, у киши "маъмурий рэкет"ни тан олмай қўйди: текширувчи тариқасида келиб, ошпазларга дўқ-пўписа қилиб, еган таомига пул бермайдиганларни чеклаб қўйди, текширувчилардан буйруқ ва текшириш дастурларини талаб қилди ва ҳоказо. Натижада эса...

2-БЕТ

Кузатишлар натижасига кўра, сўнгги йигирма йил давомида сиёсий шарҳловчиларнинг энг кўп мурожаат этган мавзуси, шубҳасиз, афғон муаммоси бўлди...

3-БЕТ

Бугун Бухорода ўзбек киноси ва киночиларининг, экран санъати ихлосмандларининг катта шодиёнаси бошланади. Ўзбек киноси том маънодаги уйғониш, тикланиш палласига кирди.

4-БЕТ

ЯНГИЛИК

ИСТИҚЛОЛ ҚАҲРАМОНЛАРИ

Мустақиллик курашлар эвазига қўлга киритилди. Мустақиллик курашлар эвазига сақлаб қолинади. Бундай курашларнинг ўз қаҳрамонлари етишиб чиқадилар. Эл-юртга "Қаҳрамон!" сифатида танилган асл фарзандлар ҳақида ёзиш учун ҳам кам деганда журналистнинг қаҳрамони қўлига қалам тутади.

Юсуф Бердиев мана шундай журналист!

"Шарқ" нашриётида чоп этилган "Ёниб яшаётган одамлар" тўпламидан ўрин олган 20 дан ортиқ очеркда истиқлол йилларида "Ўзбекистон Қаҳрамони" унвонига мушарраф бўлган давримизнинг ҳаққоний фидойилари ҳаёти ҳақида ҳикоя қилинади. Китоб завқ билан ўқилади. Зеро, муаллиф ҳар бир қаҳрамоннинг ҳаёт йўлига ўзи ҳам ҳавас ва ҳайрат билан назар ташлагани яққол сезилиб туради.

Китоб ёки мақола учун чиройли, ўқувчи эътиборини ўзига жалб этадиган сарлавҳа топиш ҳам катта санъат. Ю.Бердиев очеркларининг номлари ҳам бир-биридан ажойиб: "Ўзингдан қўймасин, далам", "Юнусобод юлдузи", "Зар қўшиқ", "Боғотда бор бир сардор", "Чимбойнинг чин қизи", "Қизилқум чинори"... Муаллифнинг яна бир фазилати шундаки, у ҳар бир очеркни ўқувчи диққатини тезда жалб этадиган даражада, кутилмаган ҳолатда бошлайди.

Маҳоратли журналист биринчи жумладаёқ демоқчи бўлган мақсадининг тугуни ёки қаҳрамон қиёфасининг асосий белгисини кўрсата олади: "Одатда ҳоким ёки вазирнинг қабул кунлари ҳеч қачон шанба куни бўлмайди" (Н.Кучерский), "Шоирлар шаҳри деб аталмиш Қўқоннинг "Дегрезлик" маҳалласида яшовчи оддий ишчи Абдуллажон аканинг оиласи адабиётдан, шеъриятдан узоқ эмасди" (қўқонлик муаллима М.Мадалиева), "Самарқанд етти иқлимга машҳур қадимий шаҳар бўлгани учун бу ердан йил ўн икки ой давомида дунёнинг турли бурчакларидан ташриф буюрадиган туристлар, саёҳатчиларнинг қадами узилмайди" (Уста Мирумар ота).

Муаллиф шу тариқа деярли барча очеркларини ўзига хос, кутилмаган тугун ёки деталь билан бошлайди ва фикрини босқичма-босқич ривожлантириб боради. Тўпламдан ўрин олган очерк қаҳрамонлари турли касб эгалари: пахтакор, ғаллакор, педагог, уста, чилангар, врач, қурувчи, кончи, оператор... Бир сўз билан айтганда, ўз касбининг ҳақиқий фидойилари.

Журналист ўз қаҳрамонларининг турли ёш, ҳар хил касб эгаси бўлиши билан бирга ўзига хос характерга эга инсонлар эканлигини ҳам сира ёддан чиқармайди.

Шу боис очерк қаҳрамонларининг ташқи қиёфасини чизишда, қалб кечинмаларини очишда ўзига хос бадиий услуб қўллайди. Баъзи очеркларда қаҳрамоннинг қиёфасини очишда унинг ота-онаси, ҳамкасблари, устоз-шогирдлари таърифидан унумли фойдаланса, баъзан очеркни қаҳрамоннинг ўз ҳикояси асосида қуради. Китобдан ўрин олган аксарият очерклар муаллиф номидан ҳикоя қилинган бўлиб, муаллиф ўқувчини зериктириб қўймаслик учун кичик-кичик ички сарлавҳачалардан фойдаланади. Бу усул, шубҳасиз, очеркнинг ўқишли бўлишига ёрдам бериш билан бирга, қаҳрамоннинг серқирра фаолиятини кенгроқ тасвирлашда муаллифга қўл келади.

Ардоқли шоиримиз А.Орипов ҳақидаги очеркни ўқирканмиз, "Ориф отанинг орзуси", "Халқ қалбининг таржимони", "Ватан куйчиси", "Ишонч" каби ички сарлавҳаларга дуч келсак, жиззахлик пахтакор П.Зиёдов фаолиятидан ҳикоя қилувчи очеркда "Сенга ишонаман", "Шер йигитнинг иши", "Устоз нияти", "Узр, райкум бува", "Бу давр — бошқача" сингари чиройли бобларга кўзимиз тушади. Ёки бўлмаса, тошкентлик чилангар Эркин Алимуҳамедовга бағишланган очеркда "Шогирд шифоси", "Мард йигитнинг иши бу", "Сиз учун ёрдам бераман", "Лирик чекиниш қиламизми?" номли кичик сарлавҳачалар очеркнинг қизиқиш билан ўқилишига сабабчи бўлган.

Муаллифнинг яна бир ютуғи шундаки, у ўз қаҳрамонларининг такрорланмас, ўзига хос ҳаёт йўли ҳақида мароқ билан ҳикоя қиларкан, қуруқ мақтов ва ортиқча лирик чекинишдан кўра фактик материал, ҳаётий воқеа ва деталларга суянади.

Сурхондарёлик машҳур пахтакор, донгдор раис ва таниқли жамоат арбоби Иброҳим Файзуллаев ҳақидаги очеркда унинг устози Қурбон Жўраевнинг ибратли ҳикоясини келтиради: "Раисликни топшираётганда ўрнимга бежизга Иброҳимжонни таклиф этмагандим. Унда туғма кайвонилик ва сардорликни сезганман. У одамлар билан ишлашни, аввало, одамларни англаш, имкониятларини юзага чиқариш ва қадрлаш деб билади. Истиқлол йилларида мамлакатимиз раислари орасида биринчи бўлиб унга "Ўзбекистон Қаҳрамони" унвони берилиши бунинг ёрқин далили эмасми?"

Бу хилдаги самимий эътирофларни китоб саҳифаларидан жой олган ҳар бир қаҳрамон ҳаётидан келтириш мумкин. Очерклар тўпламини диққат билан ўқиб чиққан ҳар бир китобхон: "Ҳар бири ўз соҳасида мактаб яратган, ҳаётнинг аччиқ-чучугини тотиб кўрган, ҳалол, пок одамлар экан, улар бекорга Президентимиз, халқимиз назарига тушиб "Ўзбекистон Қаҳрамони" бўлмаган экан", — деган қатъий хулосага келади.

...Биз эндигина мустақилликнинг 9 йиллигини нишонлаяпмиз. Ҳали бу қаҳрамонлар сафи ортади, уларнинг ибратли ҳаёти ва фаолиятини ҳикоя қилувчилар кўпаяди. Юсуф Бердиевнинг "Ёниб яшаётган одамлар" китоби ана шу мавзудаги ижоднинг қалдирғочи бўлиб қолади.

Ўрол ЎТАЕВ

- Мен мустақилман!

Ш.АКРАМОВ фотоси

МАДҲ

ВАТАН

Дўст тутган кишимни бошимга қўйиб,
Кўзимнинг ичидан Ватан бераман.
Нобакор чиқса дўст қорачуғимнинг,
Гавҳари зирҳига ўқинч ўяман.
Мен учун Ватан, бу — камтар онамдир,
Покдомон остона, ўчоқдаги ўт.
Кулгимдир, қўшиғим, баъзан ноламдир,
Бобомнинг дуоси тонгдаги ўгит.
Ватан бу — бошимда бир парча осмон,
Юлдузлар, ягона ой ҳам меники.
Ҳолимни сўровчи жигарбандларим,
Қўшнилар, маҳаллам, элим меники.
Ватан бу — юрагим ичидаги жон,
Бойлигим, қўлдаги хазинам — нақдим.
Бошдаги жиғам у, тожим тиллодан,
У менинг эркимдир, яшашга ҳаққим.
Ватан бу — боламдай суйган суйдугим,
Саждага бош қўйган жойнамозимдир.
Тандаги қувватим, ноним, илигим,
Тирикда уй, ўлсам — Ҳақ мозоримдир.
Ватан бу — боримдир, Ватан ёримдир,
Томирда тинмайин оққан қонимдир.
Худодан қарзимни узганим онда,
Яна ул бағрига олар онамдир.

Шароффат БОТИРОВА

БИЛДИРУВ

Ўтган сонимизда "Моҳият" отлиғ янги газетанинг нашр қилина бошланганидан дарак бергандик. Хабаримиз сўнгида бу нашрнинг "Ҳордиқ" дея ном оладиган иловасининг тайёрланаётгани ҳақидада эслатиб ўтгандик.

"Моҳият"чиларнинг, шунингдек, ТВ, радио ва айрим газеталарнинг саъй-ҳаракатлари билан чиқиши ўқувчиларга маълум қилинган бу иловани кўпчилик интиқлик билан кутаяпти, десак муболаға бўлмас. Чунки, айтишларича, "Моҳият" таҳририятига мухлислар сим қоқиб, "Ҳордиқ" қачон чиқади?" дея безовта қилишаётганмиш.

Аммо муассис ҳам, янги газетанинг ходимлари ҳам шошилишаётгани йўқ...

Бугунларда "Ҳордиқ"чилар ҳордиқ чиқаришмоқда, шекилли. "Ҳордиқ" қачон чиқишини эса, насиб этса, кўрамиз.

МУНОСАБАТ

АЙБЛАНУВЧИ... МАҲАЛЛАДА МУҲОКАМА ҚИЛИНАДИ

Прокурор ташаббусига жиндек изоҳ, жиндек ислоҳ

Турсунали АКБАРОВ, "Ҳуррият"нинг махсус мухбири

Ташаббусни тўғри қабул ва талқин қилиш керак.

Прокурорнинг ташаббуси фавқулодда янгилик эмас, бир қарашда оддий ҳолдек туюлиши мумкин: айбланувчи қилмишини ўз туғилиб ўсган маҳалласида маҳалла оқсоқоли, ҳокимият, прокуратура, ички ишлар бўлими, "Маҳалла" хайрия жамғармаси вакиллари ва табиийки, ўша ҳудуд фаоллари иштирокида муҳокама этиш.

Албаттаки, буни қўлга тушган шахсни эл аро шарманда қилишдан ўзга нарса эмас, дея қабул қилиш ўта бемаъниликдир.

Ёинки, айбланувчининг қилмиши судда кўрилганича йўқ, бинобарин, суднинг ҳукми чиқмай туриб уни жиноятчи сифатида жамоатчиликка кўрсатиш ҳам тўғри келмайди, дея талқин этилса ҳам мантиққа озор етади.

Хўп, унда прокурорнинг ташаббусини қандай талқин қилиш керак? Бундай "маҳалла муҳокамаси"дан кимга қандай наф?

Биринчидан, прокурорнинг вазифаси ушланган шахсни ҳибсга олишга рухсат (санкция) бериш, айбловни тасдиқлаш ва судда қораловчи сифатида иштирок этишдангина иборат эмас.

Прокурор гарданига — ҳуқуқий тарғибот вазифаси ҳам юклатилган. Шунингдек, фуқароларнинг ҳуқуқий онгини шакллантиришдек Давлат сиёсати даражасига кўтарилган масаланинг амалдаги ижросида соҳа ходимларининг яхшигина масъуллиги бор.

Демак, ўз-ўзидан равшанки, айбланувчининг маҳаллада, одамлар кўзи олдида муҳокама қилиш жараёнидаги жонли мулоқотлар, содир этилган қилмиш, унинг инсон ва жамиятга келтирган зарар ва оқибатлари хусусидаги мулоҳазалар юқоридаги долзарб масала ечимига маълум маънода омил вазифасини ўташи аён.

Иккинчидан, жиноятчиликка қарши кураш, унинг олдини олиш ва бунга кенг жамоатчиликни фаол жалб этиш, жиноятчига нисбатан муносабатни ўзгартириш, унинг тарбиявий аҳамиятини халққа етказишда ҳам бундай муҳокамаларнинг аҳамияти беқиёс. Тан олиш керак, одамлар тобора бепарво бўлиб бормоқда, "билмадим деб — қутулдим, биламан деб — тутилдим" қабилидаги дунёқараш нечоғли аянчли оқибатларга олиб келишини тасаввур қилиш қийин эмас. Ҳолбуки, Жиноят Кодексида "Жиноят ҳақида била туриб хабар бермаслик"ка ҳам жазо белгиланган. Айбланувчи иштирокидаги жонли мулоқотларда шу ва шу каби қонун нормалари кенг тарғиб қилиниши бу борадаги амалий фаолиятга яхшигина механизм бўлиб хизмат қилади.

Учинчидан, айбланувчининг маҳалла фаоллари иштирокида муҳокама этилиши — терговга ёки терговчи фаолиятига акс таъсир этади, деган мулоҳаза ҳам баҳсли. Сабабки, жонли мулоқотлар жараёнида терговчи дуч келган мавҳумликларга, ишнинг асл моҳияти очилишига имконият бўлмаган ҳолатларга ойдинлик киритилиши мумкин. Бундан ташқари, бундай жонли мулоқотларда айбланувчининг қилмишини енгиллаштирувчи ёхуд оғирлаштирувчи ҳолатларига киритилган ойдинлик, пировардида, тергов сифатига ҳам ижобий таъсир этиши эҳтимоли кўп. Сифатли тергов эса суднинг чиқаражак ҳукми қонунийлиги ва асослилигига дурустгина таъсир кўрсатади. Бу эса ўз навбатида "қўшимча тергов" деган ортиқча бош оғриқни ёки юқори инстанция томонидан биринчи босқич суд ҳукмини бекор қилингандан сўнг юзага келадиган андек асабий ва вақтталаб жараённинг камайишига олиб келади.

Ниҳоят, тўртинчидан, Ўзбекистон Республикаси Жиноят-процессуал Кодексининг 296-моддасида жиноятнинг сабаблари ва унинг содир этилишига имкон берган шарт-шароитлар аниқлангач, прокурор тегишли давлат органига, фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органига, жамоат бирлашмалари, жамоа ёки мансабдор шахсга ана шу оқибатни бартараф этиш чораларини кўриш тўғрисида Тақдимнома киритиши кўрсатилган.

Демак, айбланувчининг қилмиши муҳокама этилаётган чоғда прокурорнинг тақдимномаси ҳам жамоатчилик эътиборига ҳавола этилади. Бунга ҳам ижобий қараш лозимки, прокурор ҳар бир жиноий иш бўйича ўзининг том маънодаги барча функцияларини бажаради ва ҳоказо...

Юқоридагилардан келиб чиқиб хулоса қилинадиган бўлса, шу биргина ташаббус одамларнинг маъмурий идораларга нисбатан қарашларини а-анча ўзгартириши мумкин.

Энг муҳими шу эмасми?

Юқоридаги амалиёт Фарғона вилоятининг барча туман ва шаҳарларида қўлланилаётганини алоҳида таъкидлаш керак.

Алқисса, юқоридаги ташаббусга жиндек изоҳ шу. "Жиндек ислоҳ"-чи? Тагсарлавҳага шу сўзни чакки ёзибмиз, боисики, ташаббус ҳозирча фақат Фарғона вилоятида амалий ифодасини топаётир. Бошқа жойларда ҳам шу каби ишлар амалга оширилса, ана ўшанда вазиятдан келиб чиқиб, лозим топилса "жиндек ислоҳ"ни ҳуқуқшуносларнинг ўзлари киритар...

Пировардида, яна бир мулоҳаза. Юқорида-ку, прокурорнинг ташаббусига фикрдоирамиздан келиб чиқиб, жиндек изоҳ беришга уриндикки, унинг мазмун-моҳиятида "Балли, азаматлар!" деган самимий изҳор ётибди.

Қонун талабига кўра судьянинг ваколати прокурорникидан кўп бўлса кўпки, асло кам эмас. Ана шундай ваколатлардан бири — хусусий ажрим чиқаришки, муҳтарам қозиларимиз бунга панжа орасидан қараб келаётгани бугунги кунда бот-бот такрорланмоқда. Бирор жиноят ишини кўргач, фақат ва фақат судланувчини "кесиш" билангина чегараланмасдан, ўша жиноятнинг сабаблари ва унинг содир этилиши имконини берган шарт-шароитларни бартараф этиш бўйича судьялар ҳам хусусий ажрим чиқариб, бепарво, масъулиятсиз мутасаддиларнинг вақти-вақти билан танобини тортиб қўйса мақсадга мувофиқ бўларди...

Тўғрими?

ТАҲРИРИЯТДАН:

"Ҳуррият"нинг аввалги сонида "Келгуси сонларда" номи остида анонс берилган бўлиб, унда юқоридаги мақола тагсарлавҳаси "Қўқон шаҳар прокурори ташаббусига жиндек изоҳ, жиндек ислоҳ" тариқасида ёзилганди. Орадан икки кун ўтгач, ташаббус — Фарғона вилоят прокуроридан чиқиб, у кенг амалиётда қўлланилаётгани маълум бўлди. Юзага келган тушунмовчиликни вилоят ҳуқуқшунослари сардори асос солган амалиёт Қўқон шаҳар прокурори О.Султонов томонидан таҳсинга лойиқ даражада бажарилаётганида, дея изоҳланса адолатдан бўлади. Зотан, хизмат сафаридан қайтгач, мухбиримиз Қўқон шаҳар прокуратураси фаолияти хусусида илиқ гаплар айтганча андек ҳаяжон билан юқоридаги мавзуга қўл урганди.

МУАММО

"ҲУРРИЯТ" "ПОДПРИЛАВКА"ДА

— Ольга опа, қани биззи "Ҳуррият"ни олинг-чи, — деди афти-ангоридан талаба эканлиги, уч-тўрт йилдан буён пойтахтнинг ҳавосини олгани шундоққина билиниб турган йигитча.

— Менга ҳам "Ҳуррият"дан бир дона бериб юборинг. Яна "Даракчи", "Туркистон"дан ҳам, — машинадан тушибоқ Ольга опага юзланди деҳқонсифат йигит.

— Менга ҳам... — деганимча қўлим ҳавода муаллақ қолди.

— Ука, хафа бўлманг, "Ҳуррият" туғади, — деди дўкон сотувчиси Ольга опа.

— Наҳотки, дарров тугаган бўлса-я? — Лоп этиб миямга келган бу фикр беихтиёр тилимга кўчганди.

— Ахир қанийди мен берган буюртма бўйича газета олиб келишса. "Ҳуррият"га 10 дона буюртма бераман, атиги 2-3 дона олиб келишади. Эҳ, нимасини айтасиз, ҳали идорага боргандим. Сотилмай қолган "Прессстиж"нинг ўзидан 16500 сўм, "Даракчи"нинг рус тили нашридан 2200 сўм тўлашим керак эмиш. Ҳайронман. Ахир газета сотилмай қолса, мен айбдорманми?!

Қарасам, масала жиддий. Опа билан яқиндан танишдик. Ольга Поливанова Талабалар шаҳарчасидаги 519-газета дўконида 8 йилдан буён ишлайди. Ўта хушмуомала аёл. Опанинг асосий мижозларини ўзбеклар ташкил этади. Шу боис ўзбекча газеталарга талаб катта. У олдимга бир даста ҳужжатларни қўйди.

"Матбуот тарқатувчи" акциядорлик компанияси томонидан бу дўконга "Пресстиж" 60 та, "Даракчи" 40 та, "Эко" 10 та, "Ватанпарвар" 10 дона кирим қилинган. Ҳолбуки, бу нашрлар сотилмаётгани учун яна сотувчи Ольга опа "Пресстиж"га 25 дона, "Даракчи" 20 та, "Эко" ва "Ватанпарвар" газеталари учун июль ойининг бошиданоқ 5 донадан буюртма берган.

Ҳатто, "Время и мы" газетасидан бир дона ҳам сотилмаган. Яна бир гап. Китоблар жуда қиммат.

Хуллас, Ольга Поливанова айбсиз айбдор бўлиб қолаверсинми ёки унинг муаммосини бартараф этиш шунчалик қийинми?

Камолиддин МИНГБОЕВ

ҚИЁС

Айни замонда 34 млн. киши аср вабоси - СПИД хасталигига чалинган. Касалланганларнинг 70 фоизи ривожланаётган давлатларда яшайди.

ДАЛИЛ

Эроннинг "Шаҳоб-3" мудофаа ракетаси иккинчи маротаба муваффақиятли равишда синовдан ўтказилди. Мамлакатнинг Мудофаа ва қуролли кучларни қўллаб-қувватлаш вазирлиги масъулининг фикрича, ушбу синов ҳеч бир давлатга таҳдид солиш хусусиятига эга бўлмай, аксинча, мудофаа қудратини оширишга хизмат қилади.

ҲУРРИЯТ
МУСТАҚИЛ ГАЗЕТА

АНДИЖОНДА

ТАДБИРКОР СУДЛАНДИ. ОҚЛАНСА БЎЛАРДИМИ?

Ғиёс НАМОЗОВ,
Шайхонтоҳур туман ҳуқуқ маслаҳатхонаси адвокати

Шаҳрихон шаҳрининг қоқ марказида пешонасига "Самоинур LTD" деб ёзилган уч қаватли ҳайбатли бино бор. Унинг биринчи қавати турли-туман миллий таомлар тайёрланадиган ошхоналардан, иккинчи қавати ранг-баранг хизмат кўрсатиш шахобчалари ва дўконлардан иборат, учинчи қавати эса — офис.

Хусусий, масъулияти чекланган, ишлаб чиқариш, хизмат ва тижорат фирмаси ака-ука Содиқовларнинг бир неча йил давомида тинимсиз қилган машаққатли меҳнати туфайли бунёд бўлган. "Хизмат кўрсатиш уйи" деб аталадиган шу бир бинонинг ўзида 150 нафар ишчи ўрни яратилган. "Самоинур LTD" миллионлаб сўмлик солиқ ва бошқа тўловларни тўлаб бориш билан бир қаторда кўплаб ободончилик ва хайрия тадбирларини ўтказиб, меҳр-саховат [illegible].

Тадбиркорлар фаолияти туфайли "Самоинур LTD" тез орада маҳаллий ҳокимият идораларининг ҳам, аҳолининг ҳам эътиборини, ҳурматини қозонди. Шу сабабли ҳам фирма раҳбари Авазбек Солиевич Содиқов тадбиркорларнинг туман конференциясида Тадбиркорлар Палатаси раиси этиб сайланди. А.Содиқов раҳбарлик қилган уч йилда Тадбиркорлар Палатасининг бевосита ёрдамида 180 минг аҳоли яшайдиган туманда тадбиркорлар қатлами шаклланиб, оёққа турди десак муболаға бўлмас.

Ишдаги муваффақиятлар қаҳрамонимизни бироз "ҳовлиқтириб" юборди, у киши "маъмурий рэкет"ни тан олмай қўйди: [illegible] ва ҳоказо. Фаолияти давомида А.Содиқов тумандаги тадбиркорларни ҳам ноқонуний текширишлардан ва [illegible] ҳимоя қилди.

А.Содиқов содир этган "қилмиш"нинг тафсилоти қуйидагича: 1996 йил 23 октябрь куни мазкур фирма пул ўтказиш йўли билан "Кувасоцемент" комбинатидан шифер олиб келиб, бино орқасидаги ҳовлига туширади. Бу шиферлар транспортга ортилиб, туман аҳолисига уйма-уй юриб сотилиши режалаштирилган эди. Маълумки, бундай товарларни назорат касса аппаратисиз сотишга рухсат берилган.

Ҳовлидан шиферларни ўз транспортида олиб кетишга келган харидорларга, шиферларни сотиб олганлигини тасдиқловчи, йўлга ҳужжат тарзида касса чеки бинонинг иккинчи қаватида жойлашган дўконда ўрнатилган касса аппаратидан берилаётганди.

Аслида, харидорга шифер ҳужжат орқали сотилиши керак бўлган товарлар сирасига кирмайди. Фирманинг қурилиш материаллари сотадиган махсус дўкони эса йўқ. Шу сабабли онда-сонда бажариладиган бундай савдо-сотиқда касса аппарати ишлатиш талаб этилмайди.

1996 йил 30 ноябрь шанба куни бўлгани боис, касса аппарати ўрнатилган дўкон сотувчиси дўконини қулфлаб ўз юмуши билан кетган эди. Куз пайти бўлганлиги сабабли бир неча деҳқонлар: "Биз шифер сотилаётганини эшитиб, пахта теримидан жавоб сўраб, транспортда келдик, шифер сотинг", деб А.Содиқовга мурожаат қиладилар. А.Содиқов шифер учун моддий жавобгар шахс Қаҳрамон Маматисақовга кўрсатма беради.

Кун якунида сотилган шиферлардан тушган 43090 сўм савдо пулини Қ.Маматисоқовдан А.Содиқов қабул қилиб олади. Бу пуллар кейинги иш кунида фирма хазинасига кирим қилиниб, банкка топширилади. Чек берилмасдан шифер сотилганидан хабар топган солиқчилар қаҳрамонимизни "қўлга туширадилар". Улар: "Шиферлар аҳолига машинада уйма-уй юриб сотиладиган товар, бу товар назорат касса аппаратисиз сотишга мўлжалланган", дейишга қарамасдан баённома тузади.

Шаҳрихон шаҳар давлат солиқ инспекцияси ходимлари бу "қилмиш"ни биринчи марта содир этилган, Ўзбекистон Республикаси Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги Кодексининг 164-моддасида кўрсатилган ҳуқуқбузарлик деб топиб, "айбдор"ларга энг юқори жарима белгилади, жазо ижро этилди ҳам.

Солиқ ходимлари ўзларининг бу ҳаракатини "Тўғри", деб ҳисоблайдилар ва буни Адлия вазирлигида рўйхатга олинган, [illegible] ЙЎРИҚНОМА (бу ҳужжат Республика Давлат Солиқ қўмитаси томонидан ишлаб чиқилиб, ҳамма солиқ идораларига қўлланилиши мажбурий бўлган ҳужжат тарзида тарқатилган) билан асослайдилар.

Аслида, Ўзбекистон Республикаси Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги Кодексга [illegible] шарҳда ("Адолат" — 1997 й.) ҳам, савдо ҳақидаги мазкур ЙЎРИҚНОМАда ҳам, [illegible] аппарати ишлатилмасдан савдо қилиш маъмурий ҳуқуқбузарлик эканлиги, жиноят бўла олмаслиги кўрсатилган.

Шунга қарамасдан, орадан салкам беш ой ўтгач, солиқ идораси фаолиятини назорат тартибида текширган Шаҳрихон туман прокурори ёрдамчиси М.Аризибоев, солиқ органи мазкур қарорини бекор қилиш ҳақида протест бермасдан, шу ҳодиса тўғрисида жиноят иши қўзғаб юборди. Тергов органи тузган айбномада шундай дейилади: **"А.Содиқов ўзининг бу ҳаракатлари билан Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси раисининг муовини 18 февраль 1993 й. кунида тасдиқланган, ҳозирда амалда бўлган савдо қоидаларининг 41-, 43-бандларида белгилаб қўйилган савдо қоидаларини қўпол равишда бузди. Бундан А.Содиқов ўзининг юқорида содир қилган ҳаракатлари билан Ўзбекистон Республикаси ЖКнинг 189-моддаси 3-қисми ҳамда 205-моддаси 2-қисми "в" бандида кўрсатилган жиноятларни содир қилган".**

1997 йил 9 сентябрь куни М.Ҳасанов раислигида чиқарилган Шаҳрихон туман суди ҳукмидан: **"Суд ҳайъати тергов органлари томонидан судланувчи А.Содиқовга нисбатан ЎзРЖК 205-моддаси 2-қисми "в" бандида назарда тутилган жиноятни содир этганлик учун қўйган айби суд муҳокамаси давомида ўз тасдиғини топмади, деган фикрга келиб, унинг зиммасидан ушбу модда билан қўйилган айбни чиқариб ташлашликни лозим топади".**

ЎзРЖК 205-моддаси 2-қисми "в" бандида масъул мансабдор шахс томонидан ҳокимият ёки мансаб ваколатини суиистеъмол қилиб, яъни мансабдор шахс ўз мансаб ваколатидан қасддан фойдаланиб фуқароларнинг ҳуқуқлари ёки қонун билан қўриқланадиган манфаатларига ёхуд давлат ёки жамоат манфаатларига кўп миқдорда зарар ёки жиддий зиён етказилишига сабабчи бўлганлик учун жавобгарлик белгиланган.

Шаҳрихон туман суди мазкур моддани чиқариб ташлаб А.Содиқовни ЖКнинг 189-моддаси 3-қисми билан айбдор деб топиб, унга уч йил озодликдан маҳрум этиш жазосини тайинлаган, ЖКнинг 72-моддаси қўлланилиб, унга тайинланган жазо шартли жазога алмаштирилиб, уч йил синов муддати белгилаган.

Бу ҳукм юзасидан тарафлар шикоят ёки протест ёзмайди, ҳукм кучга кириб ижро этила бошлайди.

Андижон вилоят суди Раёсати қароридан парча:

"...Иш бўйича аниқланишича, дастлабки тергов органи томонидан судланувчи Содиқов А.С.га ЎзРЖКнинг 189-моддаси 3-қисми ва 205-моддаси 2-қисми "в"бандлари билан тўғри малакаланган бўлса-да, лекин суд Содиқов А.С.нинг ҳаракатларида ЎзРЖКнинг 205-моддасида кўрсатилган аломатлар йўқ деб нотўғри хулосага келган.

Судланувчи Содиқов А.С.-нинг ҳаракатларини суд томонидан 189-модда 3-қисми билан жазо тайин этган. Ваҳоланки, судланувчи Содиқов А.С.нинг ҳаракатларида ЎзРЖКнинг 205-моддаси тегишли қисмларидаги жиноят аломатлари мавжуд.

...Суд унинг ҳаракатларини ЎзРЖКнинг 205-моддаси 2-қисм "в" бандини шу модданинг 1-қисмига қайта малакаламай нотўғри ҳукм чиқариб юборган.

...Ҳукм бекор қилинсин".

1998 йил 20 январь куни Шаҳрихон шаҳар судининг раиси М.Абдураҳмонов раислигида чиқарилган суд ҳукмидан:

"...Ўзбекистон Республикаси ЖПКнинг 495-моддасига асосан Жиноят Кодекси нормалари бузилишларини бартараф этишга қаратилган юқори суд кўрсатмаларига ишни янгитдан судда кўриш чоғида амал қилиш мажбурийлиги ҳамда мазкур Кодекснинг 414-моддасига мувофиқ тайинланган жазонинг енгиллиги ёки оғирроқ жиноят тўғрисидаги қонунни қўллаш зарурлиги туфайли ҳукм бекор қилинганидан кейин иш кўриб чиқилган тақдирда суд муҳокамаси судланувчининг умуман айбдор, айбдор эмаслиги масаласига дахл қилинмаган ҳолда жиноятни тавсифлаш ва жазо чораси хусусидагина бориши лозимлиги сабабли суд муҳокамаси мазкур талаблар доирасида олиб борилди".

"...Содиқов А.С. Ўзбекистон Республикаси Жиноят Кодексининг 205-моддаси 2-қисми "в" банди, 189-моддаси 3-қисми билан айбли деб топилсин".

"...Жиноят Кодексининг 205-моддаси 2-қисми "в" бандига асосан савдо фаолияти ҳуқуқидан икки йил муддатга маҳрум этган ҳолда мол-мулки мусодара қилиниб, 5 йил муддатга озодликдан маҳрум этилсин.

...Жиноят Кодексининг 189-моддаси 3-қисмига асосан мол-мулки мусодара қилиниб, 3 йил муддатга озодликдан маҳрум этилсин."

"Ўзбекистон Республикаси ЖКнинг 59-моддасига мувофиқ тайинланган жазони қисман қўшиш йўли билан жиноятлар мажмуи учун Содиқов Авазбек Солиевич савдо фаолияти ҳуқуқидан икки йил муддатга маҳрум этилган ҳолатда мол-мулки мусодара қилиниб, 7 йил муддатга озодликдан маҳрум этилсин. Суд залидан қамоққа олинсин".

Андижон вилоят суди жиноят ишлари судлов ҳайъати 1998 йил 12 февраль куни ушбу ҳукмни қисман ўзгартирди. А.Содиқов амнистия акти асосида асосий жазодан озод этилиб, қамоқдан очиққа чиқарилди. Мол-мулки эса мусодара қилинди.

Муҳтарам газетхон!

Суд актларидан келтирилган парчаларга диққат билан эътибор берсангиз, шу ишни кўрган турли босқич судлари, шу жумладан, Андижон вилоят суди Раёсати ҳам, муқаддас қонунларимизни худди ёш бола ўз қўлидаги пластилинни исталган шаклга солиб қандай ўйнаса, шундай ўйнаганини кўрасиз...

Наҳотки, мулкдор ўз мулкига бўлган қонуний ҳуқуқини амалга оширгани, яъни сотилиши лозим бўлган товарини сотгани учунгина шунча азоб-уқубатга лойиқ бўлса?!

Бу ҳам камлик қилганидек, яхши орзу-ният билан харид қилган, оила ва фирманинг юмушларига ғизиллаб юрган яхшигина "Жигули"сидан ҳам ажраса!

Қўлимда ордерим, жиноят иши билан танишиш учун Андижон вилоят судининг Шаҳрихон ҳудуди бўйича "зональный" судьяси Абдумажид Ёрматовга учрашаман, гап орасида:

— Тадбиркорнинг иши савдо қилиш бўлса, уни савдо қилиш ҳуқуқидан ҳам маҳрум этадими? Савдо ахир унинг яшаш воситаси-ку!

У товарларини сотмай уч йил тўплаб ўтириши керакми?

— Биз А.Содиқовга ёрдам бердик, қамоқдан очиққа чиқардик...

— Ҳужжатлар айтиб турибди, аввал қамоққа олишга ёрдам берибсиз, кейин очиққа чиқаришга ёрдам, тушуниб турибман, — дейман норози оҳангда.

Қонунбузарлик, яъни савдо қоидасини бузганлиги мунозарали бўлиб турган шахсни ҳам ўз мулкидан маҳрум этиши мумкинлигини англаган одамнинг қўли ишга борадими?

Бундай вазиятда меҳнат қилишга, бойлик орттиришга бўлган инсондаги табиий туйғу сўнмайдими?!

Кейинги пайтларда ҳаёт, тадбиркорликка муносабат ижобий томонга ўзгармоқда.

Айниқса, тадбиркорликни ҳимоя қилишни давлат органи, яъни Адлия вазирлиги ўз зиммасига олгани зап яхши иш бўлди-да.

Мен шу иш бўйича қонуний кучга кирган суд актларини назорат тартибида кўриб чиқиш ваколатига эга бўлган Республика Прокуратураси ва Олий Судга мурожаат қилиш ниятидаман. Адлия вазирлиги оз-моз қўллаб юборса, адолат қарор топишига шубҳа йўқ.

Бунга эса асослар етарли, мана улар:

1. Мазкур шиферлар аҳолига уйма-уй юриб сотиш режалаштирилган товар эди, "Самоинур LTD" фирмасининг касса аппарати ўрнатилган, махсус қурилиш материали сотадиган дўкони йўқ эди. Бундай ҳолларда товарларни назорат касса аппаратисиз сотишга ҳукумат қарорида рухсат берилган.

2. Савдо қоидасини бузиш, биринчи марта содир этилганда, савдо ҳажмидан қатъий назар, маъмурий ҳуқуқбузарлик эканлиги МЖТКнинг 164-моддаси ва унга ёзилган шарҳларда берилган.

3. Шахсни савдо қоидасини бузиш жиноятини содир этганликда айблаш учун, у олдин шу қоида билан тилхат орқали таништирилган ва бу қоидани бузганлик учун қандай жавобгарлик белгиланганлигини билган бўлиши талаб этилади. Акс ҳолда, шахсда қасд бўлмайди, демакки, жиноят содир этилмаган бўлади.

4. Ўзбекистон Республикаси қонунларида бир қилмишга уч жазо тайинлаш назарда тутилмаган.

Кўп ноҳақ судланиб оқланганлар қаторида А.С.Содиқов ҳам оқланса, қари ота-онаси руҳи кўтарилар, фарзандлари "жиноятчининг зурриёди" деган тамғадан фориғ бўлар, энг муҳими, эгилган ҳақиқат қадддини ростлаган бўлур эди.

ҚАДРИЯТ

МАРҒИНОНИЙ: ҚОЗИГА ТАЛАБ КАТТА!

Билимсиз ва қобилиятсиз кишининг қози этиб тайинланиши юртда жабр-зулмнинг кўпайишига сабаб бўлади

Мавжуда РАЖАБОВА,
юридик фанлари номзоди

Ватандошимиз Бурҳониддин Марғинонийнинг буюк "Ал-Ҳидоя" асари ҳозирга қадар барча давр олимларининг изланишларига мавзу бўлиб келмоқда. Марғиноний ушбу асарни ёзишдан олдин суннийликдаги тўртала ҳуқуқ мазҳаб таълимотига оид барча манбаларни чуқур ўрганган ва таҳлил қилган. Аллома жуда катта ҳажмдаги илмий-назарий манбалар юзасидан узоқ изланишлар олиб борган.

Мусулмон ҳуқуқидаги бизга таниш бўлган "фиқҳ" сўзининг маъносига келсак, "бу — инсон, унинг фойдасига ёки зарарига тааллуқли бўлган ҳукмларни билиб олиш" деган маънони билдиради. "Фақиҳ" атамаси бирлик маънода "Ислом ҳуқуқи билимдони" демакдир.

Қайд этиш лозимки, шариат, унинг бир бўлаги ҳисобланган мусулмон ҳуқуқи билан шуғулланиш жуда машаққатли меҳнатни талаб қилади. Бу ҳуқуқ тизими соҳаларга бўлинмаган (жиноят, фуқаролик, ер, молия, меҳнат, маъмурий, қозилик жараёни ва ҳоказолар каби), барчаси умумий тарзда ўрганишни тақозо қилган. Мусулмон ҳуқуқининг яна бир ўзига хос жиҳати шундаки, унда нафақат ҳуқуқий хусусиятга эга масалалар таҳлили, балки диний расм-русумлар билан биргаликда ахлоқ қоидалари ҳам чуқур ифодаланган. Шариатда ҳам диний, ҳам ахлоқий ва ҳам ҳуқуқий қарашлар уйғунлаштирилган ҳолда акс эттирилган. Марғиноний ҳам ижтимоий ҳаётнинг барча жабҳаларига бевосита алоқадор диний ва дунёвий муаммоларни ўша давр талаби, ўша замон ва маконга мослаган ҳолда мукаммал ҳуқуқий қонун-қоидалар тарзида ишлаб чиққан.

Қайд қилиш лозимки, шариат нормалари қўлланган ислом давлатларида мазҳаб асосчилари ёки йирик фиқҳ имомлари томонидан тайёрланган манбалар қонун кучига эга бўлган ва ҳаётга татбиқ қилинган.

Улардан қозилик (суд) амалиётида фойдаланиш тўғрисида давлат бошлиғи фармон қабул қилган, холос. Фармонда давлатда ҳукмрон ҳуқуқий мазҳабнинг (масалан, Ҳанафий, Моликий ва ҳ.к.) номи ва шу мазҳаб асосчилари ёки имомлар номи ва уларнинг асарлари номлари қайд этилади.

Бобокалонимиз Марғиноний номи ҳам буюк имомлар қаторидан жой олган бўлиб, йигирманчи асрнинг биринчи чорагигача Туркистондаги қозилар томонидан "Ҳидоя"дан қонунлар мажмуаси сифатида фойдаланилган. Судлов ишларида ҳукм чиқаришда ундаги қоидалар қайд қилиб кўрсатилган.

Ҳозирги даврдаги ўзбекистонлик ҳуқуқшунос олимлар ҳуқуқ фанлари соҳалари бўйича илмий тадқиқотлар олиб боришда Марғинонийнинг бу асаридан фойдаланаётганлиги мустақиллик туфайли ўзлигимизни англашга қўшилаётган ҳиссадир. "Шариатда жиноят ва жазо" мавзусидаги тадқиқот ишини ёзишда ҳам "Ҳидоя" асаридан фойдаланганмиз.

Марғинонийнинг "Ҳидоя" асарида суд ҳокимияти (қозилик), судьянинг (қозининг) мустақиллиги, низоларни ҳал этишда унинг холис бўлиши, чиқарган ҳукми ёки қарори адолатли ва қонунга асосланган бўлиши, бу лавозимни эгаллаган мутахассисларнинг юриш-туриши, юксак ахлоқ-одоб соҳиби бўлиши, чуқур билим эгаллаши лозимлиги тўғрисида сўз боради, улар ҳозирда ҳам эътиборга лойиқ фикрлар бўлиб ўз қимматини йўқотмаган.

Бурҳониддин Марғиноний "Ал-Ҳидоя"нинг алоҳида бир бўлимини "Қозилик мажбуриятлари" деб номлаган.

Умуман олганда, "қози" сўзи арабча бўлиб, "амр қилиш, буюриш, ҳукм қилиш" маъносини англатади.

Муқаддас "Қуръони карим"даги бир неча оятлар мазмунида ҳам бу сўзнинг маъноси мужассамлашган. Марғиноний, қози — "қадо" сўзидан олинган бўлиб, у "бирон бир баҳсли ишни кўриш маъносини англатади" дея талқин этади.

Пайғамбаримиз ҳадисларидан бирида қозиларнинг шахси ҳақида: "Икки хил қозилар борки, улардан бири дўзахга маҳкумдирлар. Яна бири эса жаннатийдирлар. Ҳақни билиб, ҳаққоний ҳукм чиқарадигани жаннатийдир. Ҳақни билса-да, ноҳақ ҳукм чиқарадиган ёки умуман илми йўқ бўлатуриб, ўз раъйича ҳукм чиқарадиган қозилар дўзахийдирлар" деганлар. Зикр этилган ҳадис мазмунига кўра, биринчидан, қози ҳар бир иш ҳолатларини қонун асосида чуқур таҳлил қилиши, яъни ишнинг ҳақиқий ҳолатларини синчковлик билан аниқлаган бўлиши, қабул қилган ҳукм ёки қарор далиллар асосида исботланган бўлиши, иккинчидан, ҳар бир қози етарли билимларни эгаллаган бўлиши зарурлиги талаб қилинади.

Бурҳониддин Марғиноний ўз асарида "билимсиз ва қобилиятсиз шахсни қози этиб тайинламаслик керак", "бундай ҳолатга йўл қўйиш юртда жабр-зулмнинг кўпайишига сабаб бўлади" деб қайд қилган.

Бунинг сабабини у қуйидагича изоҳлайди: "Қози лавозими шахсга юксак мажбурият юклайди, чунончи, бу лавозим инсон ҳуқуқларини қўриқлаш ва жамиятни адолатсизликдан тозалашни тақозо этади".

Шунингдек, "Ҳидоя"да "қозиликка танланган ходим бу лавозимда ишловчининг барча мажбуриятларини тўла амалга ошириш қобилиятига эга бўлсагина давлат бошлиғи уни қози лавозимига лойиқ деб топиши масъулдир" деб таъкидланган. Бунда улуғ олим қози тайинлашда шошма-шошарликка йўл қўймаслик ҳақида давлат раҳбарини огоҳлантиради. Яна Бурҳониддин Марғинонийнинг қозиларнинг ишларни ошкор ҳал этиши, айниқса, муҳокама якунида қабул қилган қарори ёки ҳукмини кўпчиликнинг ҳузурида ўқиб эшиттириши зарурлиги тўғрисидаги фикри ҳам ҳозирда муҳим аҳамиятга эга.

Қози ҳалол шахс бўлиши, ўзининг қариндошлари ёки яқин ёру дўстларидан ташқари бегоналардан совға олмаслиги, "чунки у бегона кишининг совғасини қабул қилар экан, бу унга мансаби билан боғлиқ ҳолда берилган бўлиб, унинг мансабини суиистеъмол қилишга ундайди". "Қози ҳудабеҳуда, бирон бир зиёфатларга боришдан ўзини тийиши, айниқса, уни алоҳида меҳмонга чақирганларида таклифни рад этиши керак. Агар қози зиёфат ташкил этилишига рози бўлса, албатта, унинг бу ҳаракатида қандайдир шубҳа пайдо бўлади" деб қайд этган Марғиноний.

Бурҳониддин Марғиноний таъкидлашича, қози касал ёки оч ҳолатда иш кўриши мумкин эмас, жисмонан заифлик унинг ақли ва фикрлашининг камайишига олиб келади. Худди шунингдек, у нимадандир ҳаяжонланган, қўрқувга тушган ёки жуда тўйиб овқатланган пайтларда ҳам иш юзасидан қарор (ҳукм) қабул қилмаслиги лозим, зеро, пайғамбаримизнинг "қўрққан ёки тўйган ҳолда қози низони ҳал этмасин" деган ҳадисларига амал қилиши шартлигини ҳам эслатган.

Яна "Ҳидоя"да ишни мажлисда кўриш жараёнида қози зиммасига катта масъулият юклатилиши таъкидланган. Чунончи: у ҳар икки тарафга, яъни даъвогар ёки жавобгарга, айбланувчи ёки жабрланувчига бир хил муносабатда бўлиши, улардан бири билан алоҳида суҳбатлашмаслиги, уларга имо-ишора қилмаслиги, улардан бирига йўналтирувчи саволлар бермаслиги, жавобларни маъқулловчи ишоралар қилмаслиги, иштирокчилардан бирига кулиб муомала қилмаслиги, улардан бирини мақтамаслиги каби қозилик ахлоқ-одобига зид хатти-ҳаракатлардан ўзини тийиш зарурлиги ҳақида баён этилган. Агар қози юқорида саналган камчиликлардан бирига йўл қўйса унинг холислигига шубҳа-гумон туғилади.

Мусулмон ҳуқуқида ҳуқуқшунос мутахассис аёлни қози этиб тайинлаш масаласи ҳозирга қадар ўта баҳсли муаммолардан бири ҳисобланади. Ўз замонасида Бурҳониддин Марғиноний бу масалани чуқур таҳлил қилиб "аёл муфтий ва қози лавозимига эришиши мумкинлиги" тўғрисида ижобий фикр билдирган. Бугунги кунда Ўзбекистонда аёлларнинг давлат ва жамиятнинг барча жабҳаларида самарали иштирок этаётгани буюк олим Марғинонийнинг узоқни кўзлаб фикрлагани тасдиғидир.

ТАКЛИФ

"ЎЗБЕК МАТБУОТИ" ДЕБ НОМЛАНСА

"Матбуот тарқатувчи" ҳиссадорлик жамиятига қарашли ўзбек матбуоти нашрлари билан савдо қилувчи "Рўзномалар" дўкончаларини ҳаммамиз яхши биламиз. Лекин ҳарчанд уринманг, бу дўконлардан биронта ҳам "рўзнома" топа олмайсиз. Ҳайрон бўлаётгандирсиз, "ахир, дўконлар газеталар билан лиқ тўла-ку" деб. Ҳа, ҳамма гап шунда. Газеталар билан, "рўзномалар" эмас.

Келинг, бугунги кунда газеталаримизнинг номланишига эътибор қилайлик. "Ҳуррият" — мустақил газета, "Фидокор" — Ўзбекистон фидокорлар миллий демократик партиясининг газетаси, "Маърифат" — халқ зиёлилари газетаси, "Ўзбекистон адабиёти ва санъати" — ҳафталик газета, "Тошкент оқшоми" — шаҳар ижтимоий-сиёсий газетаси ва ҳоказо. Хуллас, барчаси газета, биронта ҳам "рўзнома" йўқ (Ёлғон бўлмасин, битта рўзнома бор — "Овози тожик") Шундай экан, нима учун бу дўконлар "Рўзномалар" деб номланиши керак? Қолаверса, бу дўконлар бошқа нарсаларни ҳисобга олмаган ҳолда яна журналлар билан ҳам савдо қилади.

Шу боис уларга муносиб бошқа ном ўйлаб топиш керак. Масалан, "Ўзбек матбуоти" деб номлаш мумкин-ку.

Қолаверса, бу дўконларнинг баъзилари қачонгача "СП" (союзпечать) тамғаси остида иш юритади.

Х.ТЎХТАЕВ,
Республика "Маънавият ва маърифат" маркази бош мутахассиси

ЖАВОБ

"ИШ" ҚЎЗҒАТИЛДИ

Вилоят прокуратураси томонидан "Ҳуррият" газетасининг 2000 йил 24 май кунидаги сонида чоп этилган "Рекордга даъвогарлар" сарлавҳали мақола юзасидан текшириш ташкиллаштирилди.

Аниқланишича, Шаҳрисабз оқова сув тозалаш иншоотига қарашли канализациянинг тумандаги Б.Фозилов жамоа хўжалигини 2 та ва А.Навоий номли жамоа ширкат хўжалигининг 3 та бригадалари ҳудудидан ўтувчи қисмидан қишлоқ хўжалик экинлари учун мўлжаллаган сувига қувурнинг оқова суви қўшиб суғорилган. Текшириш вақтида канализация қувуридан оқова сувини олиш ва экин сувига қўйилиши тўхтатилган ва қувур қайта таъмирланган.

Шу йилнинг май ойида ҳар иккала хўжаликда ҳам туман СЭС ходимлари томонидан текшириш ўтказилиб, санитария-гигиена ва эпидемияга қарши кураш қоидаларини бузганлиги учун Б.Фозилов жамоа хўжалиги бошқаруви раиси Б.Эшдавлатов ва А.Навоий номли жамоа хўжалиги бошқаруви раиси Б.Очиловлар маъмурий жавобгарликка тортилиб, уларнинг ҳар бири 17500 сўмдан жарима, шунингдек, туман оқова сувларни тозалаш иншооти корхонаси бошлиғи А.Мўминов оқова сувлардан қишлоқ хўжалиги экинларининг суғорилишига йўл қўйиб санитария-гигиена қоидаларини бузганлиги учун маъмурий жавобгарликка тортилиб, унга 8000 сўм жарима белгиланган.

Текшириш натижаларига кўра, туманлараро прокуратураси томонидан Б.Фозилов жамоа хўжалиги бошқаруви раиси Б.Эшдавлатов ва А.Навоий жамоа хўжалиги бошқаруви раиси Б.Очиловлар келгусида қонунбузишликка йўл қўймаслик хусусида расман огоҳлантирилди, қишлоқ хўжалиги ерларини оқова сувлар билан ифлослантирганликлари учун хўжаликларнинг мироблари Н.Абдуллаев ва Т.Темировларга нисбатан маъмурий ҳуқуқбузарликка доир иш қўзғатилди.

Т.А.УМАРОВ,
Қашқадарё вилоят прокурорининг ўринбосари, адлия маслаҳатчиси

МУЛОҲАЗА

"СОБИҚ ФАОЛИЯТ"ДАН ҚАЧОН ҚУТУЛАМИЗ?

Муаммо бамисоли шароб, вақтида ҳал этилмаса қуввати ортиб бораверади

Алишер НАЗАР

Ойнаи жаҳон орқали халқ депутатлари Қашқадарё вилоят кенгашининг навбатдан ташқари сессиясини кузатар эканман, бугунги зиёлиларни, бугун бизнинг матбуотимиз, телевидениемиз, радиомиз ҳали биз эътироф этганчалик халқнинг дардини ифодаловчи минбарга айланиб улгурмабди деган фикрга келдим. Ишонмасангиз, бу иддаонинг исботи бор. Бир мисол. Сессияда Президент бир гапни таъкидлади: "Мен бу раҳбарлардан: "Қандай камчиликларингиз бор?" — деб сўрасам, "Ҳаммаси жойида, камчилик йўқ", деб жавоб беради".

Хўш, бугунги оммавий ахборот воситаларининг қайси бирида бундан ўзгачароқ гап айтилаяпти? Ахир, вилоятда сўнгги йилларда халқ хўжалигининг барча соҳаларида қолоқлик, орқага кетиш ҳолатлари кўзга ташланаётган экан, қайси газета саҳифасида бу жараён етарлича таҳлил қилиб берилди?

Яқинда Шаҳрисабз тумани ҳокимиятида бўлдим. Айтишларича, туманга бир ойда 20 га яқин журналист хизмат юзасидан борар экан. Хўш, бу журналистлар жойларга бориб, нималарни текшириб келишаяпти? Қандай "хизмат" кўрсатиб қайтяпти? Қани улар кўтариб чиққан муаммо? Аксинча, бугунги газеталардан "Бағдодда ҳаммаёқ тинч" қабилидаги мақолаларни ўқияпмиз. Бугун матбуотимиз, аксарият, "хор жамоа"га айланиб қолди. Бунинг битта сабаби шуки, бизнинг газеталаримиз, телевидениемиз ёки радиомиз бир-бири билан баҳс қила олмайди. Гўёки, бир-бирини хафа қилишдан чўчиётгандек. Натижада ўзаро якдиллик пайдо бўлмоқда. Таассуфки, бу хил "якдиллик" ижобийликка хизмат қилмайди.

Бугун биз биримиз қўйиб, биримиз ўзгараётган тафаккур ҳақида, шаклланаётган Ватан туйғуси ҳақида чиройли мақолалар ёзамиз. Агар ёзаётган фикрларимизнинг барчаси рост бўлса, энди бир савол: нега Қашқадарё вилояти раҳбари йўл қўйган шунча хатосини тан олиб, зиммасидаги масъулият юкини уддалай олмаётганини сезиб олдинроқ ўзи истеъфога чиқмади? Нега ўз халқининг турмуш тарзини кўриб, у ердаги раҳбарларнинг виждони қийналмади? Бу саволлар фақат Қашқадарёдаги юмшоқ курсида ўтирганларга таалуқли эмас. Чунки шу пайтгача ўз хатосини тан олиб (демак, ўз халқига, Ватанига қайғуриб), истеъфо сўраган бирорта мард раҳбар ҳақида эшитганимиз йўқ. Энди ўйлаб кўринг, унда, "янгиланаётган" тафаккур кимники? Ахир, даставвал раҳбар "янгиланмаса", раҳбар уйғонмаса, яна кимдан нима кутиш мумкин?

Шу ўринда яна бир мулоҳаза пайдо бўлади. Бизда раҳбарлар алмашаяпти, лекин "Собиқ фаолият" барибир давом этмоқда. Ахир Қашқадарёда раҳбар алмашганига ҳали кўп бўлгани йўқ эди-ку! Ўшанда вилоятдаги камчиликлар очиқ-ойдин айтилган эди. Демак, янги раҳбарнинг эндиги вазифаси аниқ эди. Қани ўша аниқ вазифаларнинг бажарилгани? Президентнинг, халқнинг олдида "Бажараман!" деган қуюқ ваъдалар қани?

Муаммо айтилмас экан, у биз билан замондош бўлиб яшайверади. Мен муаммога нисбатан андак ғалатироқ ўхшатиш қилмоқчиман. Муаммо — шаробга ўхшайди. У вақтида ҳал қилинмас экан, кучи, қудрати шунча орта боради. Қуввати ҳаддан ортиб кетган шароб хумни ёради...

Демоқчиманки, бугун ҳар биримизда ошкора фикр айтиш имконияти бор. Лекин негадир, бу имкониятдан зиёлиларимиз, жумладан, ҳамкасбларимиз кўнгилдагидек фойдаланмаяптилар. Демак, бизга ё журъат етишмаяпти ёки бизнинг ўзимиз ҳам ҳалигача мустабид тузумга хос "собиқ фаолият"дан қутулолганимиз йўқ.

Хуллас, Қаршида бўлган навбатдан ташқари сессияни кузатар эканман, ана шуларни ўйладим. Қашқадарёда йиллар давомида шунча хатоликларга йўл қўйилаётган экан, "ҳаммаси жойида" деб мақола ёзиб юрган биз журналистларда ҳам катта камчиликлар борлигини яна бир карра ҳис этдим.

"Ҳуррият" таҳририяти жамоаси "Тошкент ҳафтаномаси" газетаси мухбири Ортиқали Тиловбердиевнинг вафоти муносабати билан марҳумнинг оила аъзоларига чуқур ҳамдардлик билдиради.

МУНОЗАРА

ЎЙЛАБ

"Одам маймундан тарқаган" деган назариядан уқубат чекаётган бўлсангиз, бунинг Дарвинга дахли йўқ

Соғлом авлод, бизнинг назаримизда, аввало маънавий-руҳий дунёси бой, ахлоқи пок, иймон-эътиқоди бутун комил инсондир. У дунёвий ва диний билимларни эгаллаган, муҳтарам Президентимиз айтганидек, "Дин билан дунёвий ҳаёт ўртасида мўътадил муносабат бўлишини, дунёвийлик асло даҳрийлик эмаслигини равшан тасаввур" қиладиган шахсдир. Бу сифатларга у аввало замонавий илмфанни эгаллаш, маънавият ва маърифат орқали эриша олиши мумкин.

Биология фанлари доктори, профессор Муҳсин Валихонов "Маймун одамга айланадими ёхуд бир назариянинг уқубатлари" ("Миллий тикланиш" ҳафтаномаси, 2000 йил 26 апрель) сарлавҳали мақола эълон қилди. Президент Ислом Каримов: "Ҳақиқатни топиш учун қарама-қарши фикрларни ўртага ташлайлик, муҳокама қилайлик" деб олимлар ва уламоларни қизғин баҳсга чорлаётган бир пайтда, биолог олим ўз фикр-мулоҳазаларини эмин-эркин оммага изҳор этиши таҳсинга лойиқ, албатта. Чунки худди шундай фикрда юрган, аммо уни ошкор этишга журъат эта олмаётган кишилар ҳам бўлиши мумкин. Уларни хато фикрлар асири бўлиб қолмасликлари учун чинакам соғлом баҳс муҳитини вужудга келтириш миллий мустақиллигимизни мустаҳкамлаш омилларидан бири бўлиб турибди.

Бироқ, фикрлар хилма-хиллиги фикр билдирувчидан чуқур, кенг билим ва фалсафий маданиятни тақозо этади. Танқид қилмоқчи бўлган тадқиқотчи муаммони обдон ўрганмай, унинг асл моҳиятига етмай фикрлар билдирса, у одамларни, жумладан, ёш авлодни ҳақиқатдан чалғитиб, уларда ғайриилмий тасаввурларни шакллантириб қўяди. Биолог олим М.Валихонов Ч.Дарвиннинг эволюцион назариясини эндиликда "танқидий ва илмий асосда ўрганиш фурсати келди" деган ҳолда, бу назарияни ғайриилмий ва тарафкашлик (тенденциоз) асосларда танқид қилишни лозим топганини тушуниш қийин. Олим Дарвин таълимотини Оллоҳга эътиқод ва миллий мафкура доирасида қайта кўриб чиқишни маслаҳат беради. Бир томондан маънавий меросга танқидий ва илмий ёндошиш лозимлиги тўғрисидаги мутлақо тўғри нуқтаи назар, иккинчи томондан, амалда Дарвин таълимотини ғайриинсоний қилиб кўрсатиш мавқеидан келиб чиққан ғайриилмий қарашларни "илмий" дея талқин этадики, назаримизда, шу муаммо хусусида холис мулоҳазаларни ўртоқлашиш, кўпчилик эътиборига ташлаш мавриди келди деб ўйлаймиз.

БИРИНЧИ ДАЪВО ВА УНГА ЭЪТИРОЗ

Дарвин одам тури тўғридан-тўғри маймундан меҳнат туфайли келиб чиққан деганми? Дарвиннинг тирик организмлар тарихий-тадрижий тараққиёт натижаси тўғрисидаги эволюцион назариясини танқид қилишдан аввал, лоақал унинг 8 жилдлик асарлар тўпламига кирган "Одамнинг пайдо бўлиши ва жинсий танланиш" деб номланган 5- ва 6-жилдларини ўқиб чиқиш шарт. Қолаверса, ушбу мақола муаллифларидан бири томонидан ёзилган "Аждодларимиз маймундан тарқамаган" (Каримов И. "Фан ва турмуш" журнали, 1990 йил, 6-сон). сарлавҳали мақоласига бирров кўз югуртириб чиқилганда ҳам илмийроқ фикр билдириш мумкин эди. Унда Дарвин одам асло маймундан келиб чиққан деган фикрни билдирмагани таъкидланиб, Ф.Энгельснинг "Маймуннинг одамга айланишида меҳнатнинг роли" асари илмий танқид қилинган эди. Агар марксизм аввал меҳнат ва у туфайли онг вужудга келиб, шундан сўнг маймунсимон мавжудотлардан одам пайдо бўлган, деган фаразга асосланса, ҳозирги замон табиийётшунослик фанлари бу таҳминни рад этганига эътибор қаратилган эди. Маълум бўлишича, табиат ўзи янги турларни яратиш қобилиятига эга экан. Космосдаги радиациянинг, Ерда гравитацион ва магнит майдонининг ўзгариши туфайли қандайдир бир тур мия ҳужайраси хромосомаларида ўзгариш содир бўлган. Натижада австролопитек (жанубий маймунсимон) ларда ақл элементлари прогрессив ривожланиш йўналишини олган. Шундай қилиб, ўша мақолада аввал онг, сўнгра ақлий меҳнат пайдо бўлиб, одам мияси ҳажми ва структураси доимий меҳнат машқи ва малакаси туфайли кенгайиб, такомиллашиб борганлиги айтилган. Сичқондан каламуш, мушукдан йўлбарс пайдо бўла олмаганидек, маймундан ҳам асло одам вужудга келмаслиги исботланган эди. Мабодо биолог олим ана шунга ўхшаш фикрлар билан таниш бўлганида, "Дарвиннинг эволюцион назарияси бўйича тадрижий тараққиётнинг ҳар хил поғонасида маймун турларидан бир неча ирқлар ҳамда миллатлар пайдо бўлган" деган фикрларни билдириб, улуғ олимнинг руҳини асоссиз қақшатмаган бўлур эди.

Маълумки, Дарвин ўз асарларида одам мия ярим шарларига хос бўлган ва унинг тик туриб юришига имкон берган сифат биронта ҳам маймунда учрамайди, деб таъкидлаган. Юқоридаги китобнинг 47-бетида Дарвин бундай дейди: "Ўз аждодларимизнинг тана катталиги ёки кучига нисбат берадиган бўлсак, шимпанзе ёки гориллага ўхшаш маймунлардан вужудга келганлигини биз билмаймиз..., бинобарин, одамзод учун қандайдир ожизроқ шакллардан вужудга келиш афзал эди, чунки ана шу ҳолат у ўз ақлий қобилиятларини ривожлантиришга ва турмушнинг ижтимоий шаклида яқинларига ёрдам беришга мажбур этарди".

Дарвин ҳайвонот олами ва одамзот феъл-атворини кўп йиллик кузатувларига таяниб, одам осмондан узилиб ёки ер тубидан ногаҳон отилиб чиққан бир тур эмаслигини исботлашга уринди ва уни сут эмизувчи ҳайвонлар синфидаги мавжудот деган фикрларга қўшилди. "Маймунсимон одамлар" ёки "одамсимон маймунлар" ибораларини Дарвин асарлари умумий матнидан юлиб олиб, ақидапарастларча муҳокама юритиш юзаки хулоса чиқаришдан ўзга нарса эмас. На дарвинизмда ва на биология фанида маймун тўғридан-тўғри одамга айланиши ҳақида фикр йўқ.

Мақола муаллифи Дарвиннинг табиий танланиш тўғрисидаги таълимоти "худди бозор иқтисодиёти қонунларини эслатади", буни эса XIX-XX аср олимлари пайқамай қолиб, жамият тараққиётини ҳам эволюция назарияси билан таҳлил қилишга одатландилар, дейди. У XX асрдаги барча фожеалар, жумладан, Гитлер фашизми ва Ленин-Сталин большевизмини ана шундай қарашлар маҳсули сифатида талқин этиб, содда одамлар бундай сохтакорликларга ишонишларига умид боғлайди.

Дарвиннинг эволюцион таълимоти ўз даврида ҳам, ундан кейинги йилларда ҳам жиддий танқид ва эътирозларга учраганига қарамай, у даврлар имтиҳонидан ўтиб, моҳият эътибори ила, тўғри назария эканлиги маълум бўлди. Бу таълимот асосида ривожланган анатомия, эмбриниология, цитология, молекуляр биология, антропология,

МАҒРИБУ МАШРИҚ
INTERNATIONAL LIFE

НОСИЁСИЙ

ПУТИН – МОҲИР ДЗЮДОЧИ

Дунё халқларининг Россия президенти Владимир Путинга бўлган қизиқиши тобора ошиб бормоқда. Муомалада, ўзини тутишда намуна кўрсатиб келаётган Путин миллионлаб инсонларнинг қалб тўридан ўрин олди. Шу босдан ҳам унинг ҳар бир қадами афгор оммасининг кўз остида бўлиб турибди. "Катта саккизлик" саммити ишининг якунидан сўнг Путиннинг Гусикова шаҳарчасига қилган ташрифи ҳам маҳаллий халқда яхши таассурот қолдирди. Бу ерда Путин ўзининг дипломатия борасидаги маҳорати билан спортдаги билимини ҳам намойиш этиш имконига эга бўлди. Гап шундаки, маҳаллий аҳоли Путиннинг дзюдога бўлган қизиқишини билгач, уни шаҳар яккакураш спортлари марказига таклиф этдилар. Спортчилар билан салом-аликдан сўнг костюмини шартта ечди-да, спортчилардан бирини тата (кураш тушиш гиламчаси)га таклиф қила бошлади. Қўллар бир-бирига чирмашди-ю, зум ўтмай спортчи йигитнинг кураги "ер"га тегди. Ҳамма президентни олқишлай бошлади. Аммо Путиннинг курашни давом эттириш ҳақидаги таклифи Сю-Сикияни буткул лол қолдирди. Рози бўлган йигитча бу сафар чаққонроқ чиқди ва энди йиғилганлар Путиннинг мағлуб бўлишининг гувоҳи бўлдилар. Беллашув сўнгида икки "рақиб" яккакураш анъанаси бўйича бир-бирига қарама-қарши туриб таъзим айлашганида томошабинлар ўзларини "офарин"дан тутолмадилар. Каттакон бир давлат президентининг бу хатти-ҳаракати маҳаллий халқни тўлқинлантириб юборди. Уларнинг наздида Путин нафақат моҳир дипломат, балки моҳир дзюдочи эканлиги маълум бўлди.

("Новости" РАА)

ҚАМОҚХОНАДА

МАҲБУСНИНГ КЎНГЛИ НОЗИК

Шу йил июль ойининг бошларида Қозоғистоннинг шимоли-ғарбидаги Кустанай вилоятининг Арқалиқ шаҳридаги ёпиқ тартибдаги қамоқхонада саккиз нафар ниқобли назоратчидан иборат гуруҳ ман қилинган жиҳозларни мусодара қилиш мақсадида қамоқхонада тинтув ўтказишган. Маҳбусларнинг қаршилигига дуч келган гуруҳ махсус жазолаш воситаларини ишга солишга мажбур бўлган. Ўз навбатида 44 нафар маҳбус оммавий равишда ўз бўйинлари ва томоқларини ойна парчалари билан тилишган. Аммо Қозоғистон газеталарининг ёзишича, маҳбуслар сони 44 эмас, балки 77 кишидан иборат бўлган.

Воқеа тафсилотларини ўрганган махсус тергов гуруҳи жароҳат олган маҳбусларга тиббий ёрдам кўрсатилганлигини маълум қилган. Аммо беш маҳбуснинг олган жароҳати жиддий эканлиги ҳам айтилмоқда. Кузатувчиларнинг маълум қилишича, сўнгги чора сифатида ўз танасига жароҳат етказиш ҳолати Қозоғистон қамоқхоналарида биринчи рўй бераётган ҳодиса эмас. Ўтган йили ҳам шу каби ҳолат мамлакат шимолидаги қамоқхоналарнинг бирида содир бўлганди.

Қозоғистон маҳбуслар сони бўйича МДҲ мамлакатлари ўртасида етакчи ўринлардан бирини эгаллайди. Би-би-си радиосининг хабар беришича, ҳозирги кунда Қозоғистон қамоқхоналарида 83 минг маҳбус жазо муддатини ўтамоқда экан. Расмий маълумотларга кўра, ҳар 13 маҳбуснинг бири қотилликда, ҳар уч маҳбуснинг бири ўғирликда айбдор деб топилган. Арқалиқ қамоқхонасида юз берган воқеа юзасидан тергов ишининг ҳали-бери тугамаслигини баён қилган Қозоғистон бош прокуратураси айни дамда бу жазони ўташ муассасасида вазият барқарорлашганини маълум қилди. Бош прокуратура, шунингдек, жазони ўташ муассасаси мулозимларига нисбатан жиноий иш очишини маълум қилган. Арқалиқ қамоқхонаси мулозимлари, шу жумладан, муассаса бошлиғи ўз ваколатларини суиистеъмол қилишда айбланмоқда.

Эслатиб ўтамиз, Арқалиқ қамоқхонасидан бир маҳбуснинг қочиши мамлакатдаги энг қаттиқ тартибдаги жазони ўташ муассасаси расмийларини тинтув ишларини доимий равишда олиб боришга мажбур қилган эди. Қозоғистон газеталарининг ёзишича, Жонбўлат исмли йигитнинг озодликка чиқишига икки кун қолганига қарамай, у ҳам бошқалар қаторида калтакланган. Унинг айтишича, қочиб кетган маҳбус тутиб келтирилганидан кейин милиция ходимлари камерага кириб маҳбусларни калтаклашган. Шундан сўнг маҳбуслар ўзларининг баданларини кесишга мажбур бўлишган.

Хориж матбуоти асосида Шарофиддин ТЎЛАГАНОВ тайёрлади

ТАҲЛИЛ

ҲАМ ИҚТИСОДИЙ, СИЁСИЙ ҚУРҒОҚЧИЛИК

Одатда қурғоқчилик ибораси кўпроқ деҳқончиликка нисбатан ишлатилади. Ҳаётнинг ўзи бу иборани сиёсату иқтисодга нисбатан ҳам қўллашга мажбур этмоқда. Яна ҳамманинг жонига теккан мавзуга қайтиб...

Норали АСЛОН

Кузатишлар натижасига кўра, сўнгги йигирма йил давомида сиёсий шарҳловчиларнинг энг кўп мурожаат этган мавзуси, шубҳасиз, афғон муаммоси бўлди. Жўнгина қараганда, бу муаммо гўё шарҳловчиларнинг "нон"ига айланиб қолди. Фаолиятини шу мавзу таҳлилидан бошлаган айрим касбдошларимиз ҳатто... уйли-жойли, машинали бўлди, омадини берсин. Аммо гапнинг дангали, ана шу эски мавзудан сўз очилгудек бўлса, кўпчиликнинг энсаси қотадиган ҳам бўлди. Бу кўргулик унча-бунча машаққатни чўт санамайдиган, ўзича ғурурли, ўзича жўмард афғонларни ҳам жонидан тўйдириб юборди, бошини ҳам, қаддини дол қилди. Ахир ўзингиз ўйланг, 20 йиллик сўнгсиз уруш, "от-ҳа, от", "чоп-ҳа, чоп", "сўй, ўлдир, калласини ол!" каби ваҳималар орасида яшаган, шу руҳда тарбия топаётган ва ҳамиша қўрқув таъқибида бўлган инсон бунёдкорлик ҳақида ўйлаши мумкинми?! Жаҳолатга ботган жамиятда яратувчанлик ҳақида гапиришнинг ўзи ортиқча.

Бугунги Афғонистоннинг аҳволи янада хароб. Йилнинг иссиқ келиши, боз устига, қурғоқчилик балоси нафақат оддий деҳқонни, балки гиёҳванд ўсимликлар парваришлаб тирикчилик ўтказадиган учарларни ҳам шошириб қўйди. Тегирмонга тушса ҳам бутун чиқадиган иккинчи тоифа-ку, ҳар қандай шароитдан устомонлик билан чиқиб кетишга ўрганган. Аммо оддий халқчи?!

Қўшни мамлакатнинг бугунги иқтисодий ва сиёсий инқирози, жафокаш афғон халқи ва у билан ёнма-ён яшаётган бошқа миллатларнинг афтодаҳол умргузаронлигининг асосий сабаблари Толибонлар касофати билан изоҳланади.

Дунёнинг биринчи рақамли террорчиси саналган Усома бин Ладенни дунё жамоатчилигига топширишдан бош тортган Толибонларга нисбатан Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Хавфсизлик Кенгаши 1999 йилнинг 14 ноябрида 1267-резолюция билан санкция эълон қилганди. БМТ санкциясининг асосий шартлари Толибон ҳаракатидан Ладенни топшириш ва шундоғам силласи қуриган Афғонистон аҳолисига ортиқча босим кўрсатмасликдан иборат эди. Таъкидлаш жоизки, Толибонларнинг хотин-қизларга бўлган ваҳшиёна муносабати, эркаклар учун соқол қўйиш машмашалари билан боғлиқ зулмкорликлари инсон ҳуқуқлари бўйича шуғулланадиган халқаро ташкилотларни доимо ташвишлантириб келган. БМТ санкциясига қайтсак, унинг характерли жиҳати Толибонга қарашли банк ҳисоблари ва бошқа молия воситаларини чеклашга қаратилган бўлиб, ана шу жазо усули билан Толибон ҳаракатининг ноқонуний фаолиятига барҳам беришни кўзлайди. Бир қарашда санкция мамлакат иқтисодига катта зарба берадиган кўринади. Аммо санкция мамлакатга инсонпарварлик ёрдамлари, озиқ-овқат ва медикаментлар олиб киришни, шунингдек, у трансчегара орқали амалга ошириладиган хусусий савдони чекламайди.

Аммо жаҳон ҳамжамияти Афғонистондаги иқтисодий-сиёсий бўҳронни тугатиш мақсадида алоҳида лойиҳалар асосида иш олиб бормоқда. Ўтган йили АҚШ ҳукумати афғон халқига 70 миллион доллар миқдорида турли кўринишларда ёрдам берган бўлса, 2000 йилнинг ўзида бугунгача 80 миллион доллар ҳажмидаги инсонпарварлик ёрдами кўрсатилган. АҚШ Давлат департаменти маълумотларига кўра, ёрдам маблағининг умумий ҳажми йил охиригача 110 миллион долларга етади.

Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Қочоқлар ишлари бўйича Олий комиссариати Эрон ва Покистон ҳудудида сарсон-саргардонликда юрган афғон қочоқларини ўз юртига қайтаришда ёрдамлашиш, уларни ҳимоялаш ва маблағ билан таъминлаш мақсадида 8 млн. доллар миқдорида пул ажратди. Олий комиссариат йил охиригача яна ана шу мақсадлар учун 3 млн. доллар атрофида маблағ сарфлашга қарор қилди.

Халқаро Қизил Хоч Қўмитаси маълумотларига кўра, қўмита Осиё ва Тинч океани минтақасини қўллаб-қувватлаш лойиҳасига асосан ажратилган 8 миллион долларнинг асосий қисми ҳудудда юз берган можаро қурбонларига, жумладан, афғонларга мўлжалланган. Жорий йилда Афғонистондаги қурғоқчилик қурбонлари учун "Тинчлик учун озиқ-овқат" дастурига мувофиқ 8,5 миллион долларлик буғдой ёрдам сифатида ажратилди.

Афғонистон қурғоқчилик балосидан қийналар экан, инсонпарварлик кучлари оддий аҳолини ёлғизлатиб қўймайди. Аммо сиёсий бўҳронни бартараф этиш кимнинг чекига тушади?!

Табиийки, яна мамлакатда бир-бирига қарши курашаётган кучлар биродаркушликни бир чеккага йиғиштириб, Афғонистонда яшаётган халқлар манфаатидан келиб чиққан ҳолда ўзаро ярашиш, муроса йўлига ўтиши шарт. Мамлакатга нисбатан эълон қилинган санкция ўз йўлига, аммо четдан қурол-яроғ киритишга чек қўйиш лозимдир. Афғонистон катта сиёсат қурбони бўлиши керак эмас.

Ўзбекистон мусулмонларининг "Ҳидоят" журнали қисқа муддатда оммалашиб кетди. Унинг навбатдаги сонини интиқ кутаётган муштарийлар сони ойдан-ойга кўпайиб бормоқда. Бундай ютуқ, назаримизда, журнал мундарижасининг бойиб бораётгани, хусусан, илоҳий ва дунёвий мавзуларда гўзал омухталикка эришиш орқали қўлга киритилмоқда. Яқинда босмахонадан чиққан "Ҳидоят"нинг 4-сонида бизнинг ушбу рукнимизга мос икки мақола эълон қилинди: Омонуллоҳ МУТАЛнинг "Оқар сувлар" ва Аҳмад МУҲАММАД ТУРСУНнинг "Ким ҳақ: Бартольдми ёки Кустоми?"

Қуйида кейинги мақола билан мухтасар танишасиз.

КИМ ҲАҚ: БАРТОЛЬДМИ ЁКИ КУСТО?

Аҳмад МУҲАММАД ТУРСУН

Аллоҳ таоло Қуръони Каримнинг бир неча оятларида денгиз ва дарёларни қандай яратиб қўйганини айтади:

"Дарё-денгиз тенг бўлмас — буниси ширин-тотли ва ичилиши осон, буниси эса шўр-тахирдир" (Фотир, 12).

"(Аллоҳ) икки денгиз-дарёни буниси чучук-ширин, униси шўр-аччиқ қилиб оқизиб қўйган ва уларнинг ўртасида тўсиқ-тўғон ва кўринмас парда қилиб қўйган зотдир" (Фурқон, 53).

"У зот икки денгиз-дарёни бир-бирлари билан учрашадиган ҳолларида (ёнма-ён) оқизиб қўйди. (Аммо) у иккисининг ўрталарида бир тўсиқ бўлиб, улар (ўша тўсиқдан) ошиб ўтмаслар" (Раҳмон, 19-20).

Изоҳ: Маълумки, денгиз қаъри ҳам, дарё туби ҳам сув бемалол сизиб ўта оладиган қумлоқ ёки тупроқдир. Кўп ҳолларда шўр сувли денгиз билан чучук сувли дарё ёки кўл шундоқ ёнма-ён жойлашиб ҳам қолади. Лекин Аллоҳ таолонинг қудрати билан улардан бирининг шўри иккинчисига уриб кетмайди.[1]

Машҳур шарқшунос, Ислом тарихи ва маданияти, араб халифалиги, мусулмон дунёси ҳақидаги бир неча йирик асарлари ва тадқиқотлари билан танилган Василий Владимирович Бартольд ана шу илоҳий ҳақиқатни тан олгиси келмайди ёки унинг асл маъно-моҳиятини тушуниб етмайди. У ўзининг "Қуръон ва денгиз" асарида шундай ёзади:

"Арабча "баҳр" сўзи форсийдаги "дарё" сўзи каби фақатгина "денгиз" сўзини эмас, шунингдек, "катта дарё" маъносини ҳам англатади. Ҳатто айрим мусулмон тафсирчиларининг ҳам эътироф этишларича, Қуръоннинг ўша оятлари (XXV, 55 ва XXV, 13) ана шу билан изоҳланади. Икки денгиз — чучук ва шўр сувли денгиз ҳақида сўз юритилган бу оятлар ўрисчага таржимада анча ғалати таассурот туғдиради. Бир оятда (XXV, 55) қўшимча қилинганки, гўё Худо икки денгиз ўртасига бузилмас тўсиқ-тўғон ва кўринмас парда қилиб қўйган. "Чучук" тушунчаси "фурот" сўзи билан англашилади. Фурот дарёси ҳам шундай аталади. Бу ердаги оҳангдошлик тасодифий эмаслиги шундоққина кўриниб турибди. Қуръон оятида (XXXV, 13) ҳар икки — чучук ва шўр денгиздан одамлар ўзларига керакли нарсаларни олишлари ҳақида сўз борганда Ҳинд океани ва Фурот дарёси бўйлаб кемалар қатнови назарда тутилган. Бу ҳолда "тўсиқ" деганда Фурот дарёсини Форс кўрфазидан ажратиб турган қуруқликни тушуниш керак" (В.В.Бартольд. Сочинение. VI том. 545-стр. Москва. 1966).

Шарқшунос олим бир неча чалкашликларга йўл қўйган:

Биринчидан, арабчадаги "баҳр" сўзи денгизни, форсий "дарё" сўзи эса ҳақиқатан дарёни англатади. Олим ёзганидай, "катта дарё" маъносини бермайди.

Иккинчидан, Қуръони Карим оятларининг рақами ҳам нотўғри берилган. Денгиз ва дарёлар ҳақида XXV, яъни, Фотир сурасининг 12-оятида сўз боради;

Бартольд мақоласидаги учинчи чалкашлик эса, унинг Қуръон оятларидаги асл маъноني, Қуръони Каримнинг илоҳий мўъжизасини тушуниб ета олмай, "чучук" сўзи билан Фурот дарёси номларини аралаштириб юборганидир. Шарқшунос олим ёзганидай, чучук ва шўр сувдан одамлар ўзларига керакли нарсаларни олишлари ҳақида айтилгани фақат денгиз ва дарёлардаги кема қатнови ҳақида эмас. Ахир, Фотир сурасининг 12-ояти давомида Аллоҳ таоло очиқ-ойдин шундай дейди: "Сизлар (уларнинг) ҳар биридан янги гўшт (яъни, балиқ тутиб) ейсизлар ва тақадиган зеб-зийнат чиқариб олурсизлар". Ва яна академик Бартольд Қуръони Карим оятларининг фақат зоҳирий маъноларига берилиб кетиб, шўр сувли денгиз остидан чучук сувли дарё оқиши, уларнинг суви аралашиб кетмай, Аллоҳ таоло улар ўртасига тўсиқ-тўғон, кўринмас парда ташлаб қўйгани ҳақидаги илоҳий ҳикматни илғай олмайди. Оқибатда, Қуръон оятларининг мўъжизаси олдида гангиб, бутунлай бошқа томонга чалғиб кетади. Оятдаги "тўсиқ" деган тушунчани Фурот дарёси ва форс кўрфази орасидаги қуруқ ер, деб тушунтирмоқчи бўлади. Аслида шундайми?

Келинг, шундай номдор ва машҳур академик билан биздай бир фақир тортишиб ўтирмайлик-да, уни тўғридан-тўғри французлик машҳур олим, сув ости дунёсидаги тадқиқотлари билан оламга танилган Жак Ив Кустога (капитан Кусто) рўпара қила қолайлик. У шундай ёзади:

"Баъзи тадқиқотчилар ўзаро фарқли денгиз оқимларини бир-биридан айириб турадиган тўсиқлар мавжуд, деган ғояни илгари суришган, биз шу қарашлар устида иш олиб бораётган эдик. Пировардида аён бўлдики, Оқ (Ўрта Ер) денгизнинг ўзига хос иссиқлиги, шўрлиги ва зичлиги бор. Айни пайтда, у ўзига хос жонлиларни боқади. Сўнгра Атлантика океанидаги сув қутласини (массасини) текширдик ва Оқ денгизникидан батамом фарқли эканини кўрдик. Ҳолбуки, бу икки сув қутласи Жабали Ториқ ("Гибралтар" ҳам дейишади) бўғозида бирлашади. Ва бу қўшилув минг йиллардан буён давом этиб келмоқда. Шунга кўра, икки денгиз суви бир-бирига аралашиб кетиши лозим эди, аммо шўрликда, зичликда таркибидаги модда миқдорларида тенглик (ёки шунга яқин бир ҳолат) юзага келмаганлигини, яъни оқимлар бир-бирига қўшилиб кетмаганини ва ҳар икки денгизнинг битта бўлиб кетган жойларида ҳам сувларнинг сифати, таркиби бошқа-бошқа эканини ҳайронлик билан кузатдик. Текшириш давомида бизни лол қолдирган яна бир ҳолатга дуч келдик: бу икки денгизнинг бирлашув нуқтасида қандайдир ғаройиб бир сув тўсиғи бўлиб, уларнинг қўшилиб кетишига ўша монелик қилаётган эди. Худди шундай "сув тўсиғи" 1962 йилда олмон илм одамлари томонидан Адан кўрфази билан Қизил денгиз бирлашган Мандак бўғозида ҳам топилган эди. Кейинги тадқиқотларимизда фарқли васфдаги барча денгизларнинг бирлашма нуқталарида айни сув тўсиғи мавжуд эканининг гувоҳи бўлдик" ("Илоҳий мўъжизалар — 2", 9 — 10-бет, Тошкент, 1996).

Бу гапларга қўшимча қилмоқ жоизки, денгизлардаги сув тўсиғи билан боғлиқ кузатув натижаларини эълон этган Капитан Кустога кўп ўтмай унинг энг яқин дўсти доктор Морис Басэйл бу кашфиётнинг янгилик эмаслигини, чунки бу ҳолат Қуръони Каримда очиқ-ойдин айтиб қўйилганини маълум қилади. Бу сўзлар Кустони довдиратиб қўяди ва у Қуръондан ўша оятларни ҳайрат билан эшитади. Сўнгра бундай деб юборади:

"Замонавий илм эришган кашфиётларни ўн тўрт аср аввал айтиб қўйган Қуръон, гувоҳлик бераманки, Аллоҳнинг каломидир!"

Сўзимизни яна бир машҳур олим Бэконнинг бир кўрсатмаси билан якунласак. У дейди: "Табиатда учрайдиган ҳар тошнинг остини кўтариб қараш керак. Чунки ҳақиқатга баъзан катта кўчаларда эмас, сўқмоқ йўлларда дуч келинади".

[1] Оятлар таржимаси ва изоҳ Алоуддин Мансурга оид.

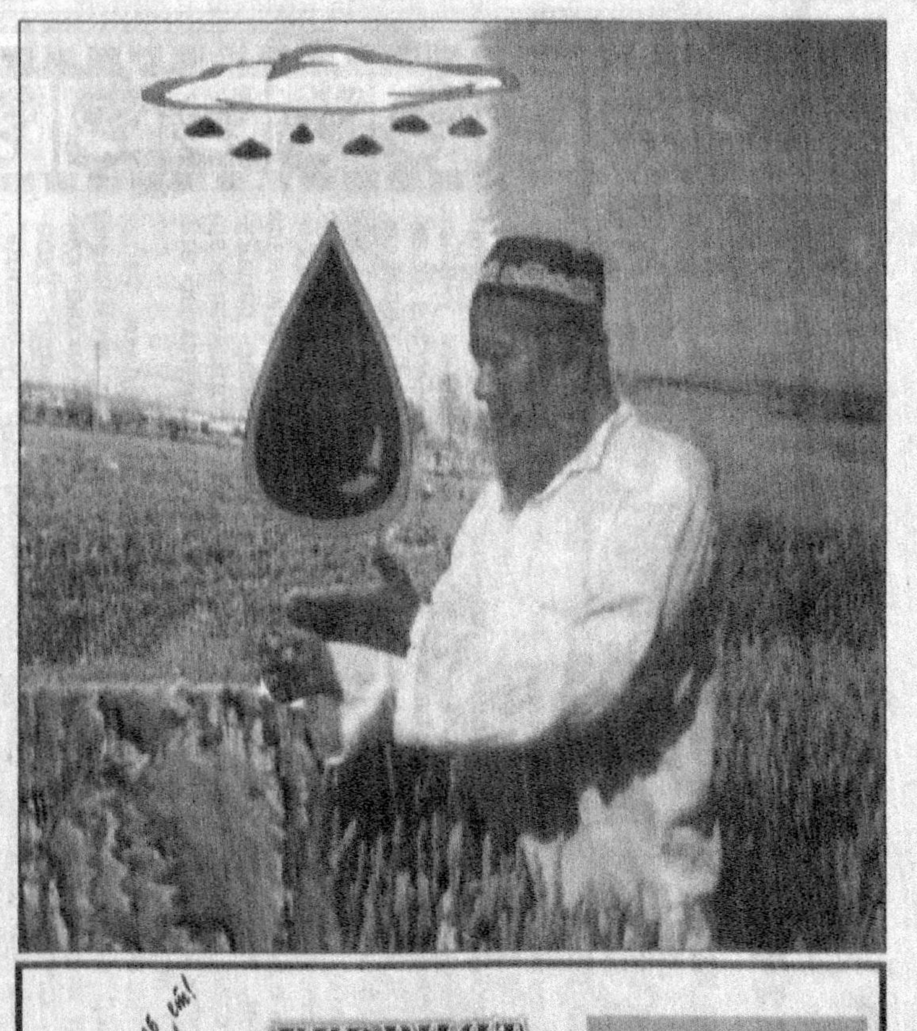

ТОПИЛГАН УҚУБАТ

палеонтология, полеэтнография ва бошқа кўп фанлар ҳам одам ҳозирги физиологик тузилиш ва ақлий камолотга етгунга қадар миллион-миллион йилларни қамраб оладиган эволюцион босқични босиб ўтганини рад этиб бўлмайдиган далиллар билан исботлади. Нафақат илмий доираларда, балки диний доираларда ҳам одам бирданига эмас, тарихий-тадрижий тараққиёт маҳсули эканлиги тан олина бошлади.

Ақл билан яшаш учун курашга 5 миллион йил муқаддам ўтган дастлабки аждодларимизнинг бўйи ўртача 145-150 см, мия бош суяги ҳажми 300-400 куб сантиметр бўлган, эволюцион тараққиётнинг кейинги босқичларида питекантроп, синантроп, неандертал тоифасидаги одамлар пайдо бўлганини фан исботлаганини, ҳозирги одамларни жамиятда яшашга одатланганликлари учун Ақлли одам — Homa Sapiens деб аталишини биолог олим билмаганига таажжубланасан, киши. Дарвин одамзот эволюциясини мия эволюцияси билан боғлиқ деб қилган илмий тахмини (гипотезаси) эндиликда экспериментал тарзда тасдиқланди. Ҳозирги одамлар қадимги қўли узунроқ, бели букилганроқ, танаси жунли аждодларимизнинг вориси бўлган ҳолда Homa Sapiens нинг мия ҳажми 1400-1500 куб сантиметр бўлгани, айниқса, мия иланг-пилангларининг мураккаблиги, физиологик жиҳатдан беҳад такомиллашгани, ижтимоий ҳаётга мослашгани учун қадимги аждодларидан тубдан фарқ қилади, албатта.

Эволюцион назариянинг асосида одам ўзини табиатдан, борлиқдан ажралган ва улардан устун туриш тўғрисидаги хурофий тасаввурларнинг ғайриилмий эканлиги тўғрисидаги ғоя ётади. Дарвин ҳайвонот олами билан одам зоти ўртасида ўтиб бўлмас жарлик йўқлигини исботлади. Ақл элементлари ривожланган ҳайвонларда ҳам борлигини айтиб, айрим ахлоқий жиҳатлардан улар ҳам маҳрум эмаслигини исботлади. Баъзи ривожланган ҳайвонлар муайян сўзлардан, товушлардан завқланиши, севиш ва севилиш ҳисларидан бегона эмасликлари, рағбат ва мақтовга мойилликларини рад этиш қийин. Айни чоғда ваҳшийсифат одамлар ҳайвонлардан ҳам тубан эканлигига Дарвин эътиборни қаратиб, бундай дейди: "Кўпчилик ваҳший одамларнинг жуда жирканч безаклар ва ана шундай мусиқалардан завқ олишларига қараб баҳо берганда, уларнинг эстетик тушунчалари қуйи ҳайвонлар, масалан, қушларникидан ҳам тубан деб аташ мумкин". Улуғ инсонпарвар олим ўзининг аждоди сут эмизувчи ҳайвонлар зотига мансуб қандайдир бир турдан эканини тан олишдан ҳазар қилувчиларга қарата айтадики: "Ўз турини (яъни, одам зотини) қийнашдан, қонли урушлар олиб боришдан, ҳеч бир виждон азобисиз ўз боласини ўлдиришдан, ўз аёлига итоаткор кул сифатида қарашдан уялмайдиган ва ўта хурофотга берилган одам бўлгандан кўра, ўз тўдасини ҳалокатдан сақлаб қолиш учун жонини ҳам аямаган ҳайвон бўлишни афзал билардим". Дарвиннинг бу кинояли гаплари бутун инсониятга қарата жиддий огоҳлантириш бўлиб, одамларнинг ирқига, миллатига, синфига, эътиқодига қараб ажратиш ва шундан келиб чиқиб душман тимсоли (образи) яратиш нечоғлик ғайриинсоний эканига эътиборни жалб қилишдир. Дарвин нуқтаи назарида бутун инсоният қавми битта турдан тарқалган бўлиб, ирқий, миллий ва бошқа тафовутлар кейинги тараққиёт маҳсулидир.

Ўрни келганда шуни таъкидлаш жоизки, одамзотнинг анатомик тузилиши моҳият эътибори ила ривожланган ҳайвонларникидан кам фарқ қилишини Дарвиндан анча илгари яшаб ўтган бир қатор олимлар ҳам англаганлар. Масалан, милоддан илгари яшаган грек олими Анаксимандр, ўрта асрларда яшаган Абу Наср Форобий одамзот билан ҳайвонот олами ўртасида алоқадорлик борлигига эътиборни қаратганлар. Одам билан ҳайвон анатомик тузилишидаги ўхшашликлар Беруний ва ибн Сино асарларида ҳам учрайди. Демак, бизнинг баъзи олимларимизнинг назарий онглари қадимги давр мутафаккирлари даражасига ҳам кўтарилмагани учун одам зоти билан ҳайвон тури ўртасида "Хитой девори" ўрнатмоқчи бўлиб, ёшларни ҳаётнинг пайдо бўлиши тўғрисидаги илмий-тадқиқот ишларини тўхтатиб қўйишларини билвосита талаб этиб, улар онгида ақидапарастликни қарор топтиришни афзал билмоқдалар, дейишга асосимиз бор.

ИККИНЧИ ДАЪВО ВА УНГА ЭЪТИРОЗ

М.Валихонов Маркс таълимоти Дарвиннинг эволюцион назарияси асосида юзага келиб, бу икки таълимот инсоният бошига беҳад кулфатлар келтирди, деган даъво билан чиқади.

Маркснинг жамият тараққиётини формацияларга бўлиш тўғрисидаги таълимотига билвосита қўшилиб, Дарвин эволюцион назариясини "Ғарб мамлакатлари ривожланишининг капиталистик босқичида ишлаб чиққан" дейди. Шундан сўнг Марксни "илмий" танқид қилишга ўтиб, гўё у инқилоб йўли билан "эскилик тарафдорлари жисмонан йўқ қилиниши керак" деган фикрни илгари сурди, деб туҳмат қилади. Валихонов бундай дейди: "Табиий танланишга асосланган эволюция назариясининг жамиятнинг иқтисодий ва хўжалик фаолиятига татбиқ қилиниши натижасида инсоният тарихида марксизм дунёга келди". Ахир марксизм дунёга келганда Дарвин ҳали "Турларнинг келиб чиқиши" асарини ёзмагани маълум-ку!

Маркс шахси билан Дарвин шахсини, марксизм билан дарвинизмни айнанлаштириш ғайриилмийдир. Маркс жанговар атеистик эътиқод эгаси бўлса, ўз муҳитининг фарзанди бўлган Дарвин христиан дини урф-одатларини ҳурмат қилган, динларнинг маънавиятни қарор топтиришдаги тарихий ўрнига муносиб баҳо берган. Унинг фикрича, ижтимоий инстинктлар ҳам табиий танланиш маҳсули бўлиб, "ахлоқ одат (кўникма), маориф, дин ва бошқалар таъсирида ривожланади".

Дарвиннинг табиий танланиш концепцияси инсонларга нисбатан татбиқ этилганда, унга танқидий ёндашишни олимнинг ўзи назарда тутган. Агар "мен ошириб юборган бўлсам, — деб ёзган эди Дарвин, — умид қиламанки, жуда деганда ақидапарастликка барҳам берувчилар учун хизмат қилган бўламан".

Агар биз одамзот тарихий-тадрижий ривожи тўғрисидаги ҳозирги замон табииётшунослик ва инсоншунослик фанлари далилларига эътибор берсак, тарихий тараққиётнинг муайян босқичида табиий танланиш қадимги одамлар ўртасида ҳам мавжуд бўлган. Кучли одамлар, асосан эркаклар кучсиз ва онгсиз одамларни еганлар, фанда бу ҳодиса каннибализм деб аталади. Бироқ, одамзотда ижтимоий муносабатлар етакчи бўла боргач, яшаш учун курашнинг бу шакли тақиқлаб қўйилди. Инсоният яшаш учун курашнинг зўравонлик, ваҳшийлик ва уруш шаклини танлаб олиши ва бу феълатворини муайян ғоявий қарашлар билан оқлаши асло табиий танланиш эмас, балки маънавий-руҳий жиҳатдан ҳали чинакам инсон даражасига кўтарилмагани оқибатидир. Масалан, ваҳҳобийлар, ҳизбуттаҳрирчиларнинг Қуръони каримга хилоф равишда зўравонлик йўли билан бутун дунёда исломни қарор топтириш йўлидаги хатти-ҳаракатлари чинакам ислом таълимотига хилоф бўлганидек, гитлеризм ва большевизм ҳам чинакам дарвинизмга ёт бир ҳаракатдир. Социал дарвинизм вужудга келиши эса Дарвин эволюцион таълимотини сийқалаштириш натижасики, буни оми одамлар тушунмаслиги ярим фожеа, аммо олим одамларнинг англамаслиги тўла фожеадир.

Умуман айтганда, бозор иқтисоди муносабатларига ўтишнинг Ислом Каримов асос солган ўзбек модели маънавиятни қарор топтиришга биринчи даражали аҳамият берилишини тақозо этади. Республикада маънавий-руҳий оламни миллий ва илмий негизда ривожлантиришда динлар, жумладан, исломнинг бетакрор ўрни бор. Шу маънода ислом идеаллаштирилишга муҳтож эмас, балки Қуръони каримда баён этилган ҳикматлар дунёни илмий идрок этишда кўмакчи вазифасини ўташи, яъни улардан илмий тафаккурни шакллантиришда фойдаланиш тўғрироқ бўлади деб ўйлаймиз.

Иброҳим КАРИМОВ, фалсафа фанлари доктори, профессор

Кураш НИШОНБОЕВ, биология фанлари доктори, профессор

Ўзингни англаб ет!
ҲУРРИЯТ мустақил газета
2-8 август 31-(184)-сон

Муассис: Ўзбекистон Оммавий ахборот воситаларини демократиялаштириш ва қўллаб-қувватлаш жамғармаси

Бош муҳаррир Хуршид ДЎСТМУҲАММАД

Таҳрир ҳайъати: Азамат ЗИЁ, Озод ШАРАФИДДИНОВ, Наим КАРИМОВ, Абдуқаҳҳор ИБРОҲИМОВ, Раҳмон ҚЎЧҚОР, Норали ОЧИЛОВ (бош муҳаррир ўринбосари), Амирқул КАРИМОВ, Абдуқаюм ЙЎЛДОШЕВ.

Газета Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасида 165-рақам билан рўйхатга олинган. Бичими А-2.

Таҳририят манзили: Тошкент шаҳри, Матбуотчилар кўчаси, 32-уй. Телефонлар: 133-69-45, 136-53-63

Индекс:
Якка обуначилар учун — 233 Ташкилотлар учун — 234

«Шарқ» нашриёт- матбаа концерни босмахонаси. Корхона манзили: «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй.

Навбатчи муҳаррир: Зокиржон АЛИБЕКОВ	Топшириш вақти — 21.00 Топширилди — 18.00 Буюртма — Г - 645

Муаллиф фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин. Таҳририятга юборилган мактуб ва мақолаларга ёзма жавоб қайтарилмайди.

Hurriyat kompyuter markazida terildi va sahifalandi. Sahifalovchi: Sh.SAYDALIYEV

ЭКРАНИМИЗ ЗИЙНАТИ ВА ҚИЙМАТИ

Бугун Бухорода ўзбек киноси ва киночиларининг, экран санъати ихлосмандларининг катта шодиёнаси бошланади. Ўзбек киноси том маънодаги уйғониш, тикланиш палласига кирди. Бугунги экранимиз турфа рангларга, турфа тасвирларга, жозибали фильмларга бойиб бормоқда.

Сўз — таниқли киношунос олим Ҳамидулла АКБАРОВга!

КИНОЖУРНАЛИСТИКАНИНГ ЭҲТИРОСЛИ СЎЗИ

Ўтган йилнинг баркамол кино асари — "Ўзбекистон XXI аср бўсағасида" бадиий-публицистик тасма экран санъати сиёсий-ижтимоий масалаларни таъсирчан кадрларда, рамзий образлар кўмагида ёрита олишини кўрсатди. Бу ўринда Президентимиз И.Каримовнинг китоблари киножурналистларга илҳом бергани, ижодкорларда олам-олам фикр, ҳис-туйғу уйғотгани, бинобарин, бадиий шакллар, қизиқарли ечимлар, теран хулосаларга йўл очгани ўз-ўзидан маълум. Давлатимиз раҳбарининг чуқур мушоҳадалари, фалсафий қарашлари, қалб сўзлари уч фильмда ўзининг экран талқинини кўп ўринда топди. Истиоралар, рамзий образлар, йиллар давомида олинган кадрлар, фотосуратлар, киноҳужжатлар, турли маромда ижро этилган мусиқа садолари, эҳтиросли сўзлар — булар барчанинг диққатини тортди. Натижада фильм китобнинг мағзини чақишга кўмаклашди.

Тасманинг икки фазилатини алоҳида таъкидлаб ўтар эдим: сериалнинг дастлабки уч боби мустақил кино асарлари сифатида кадрланиши, завқ бериши қувонтирди. Айни бир вақтда фильмнинг мустаҳкам пойдеворини — Президентимиз китобларини қайта қўлга олишга, ўрганишга, ундаги фикрларни яна бир карра идрок этишга ундади. Аниқроғи, осмону фалакдаги қушнинг гўзал парвози, она заминнинг нафис, салобатли кўриниши, очиқ чеҳралари тасвири ва режиссёр В.Исҳоқов бундай кадрларга қарши булутлар оқимини қўйиши сабабларига тушуниб етганимизда китоб саҳифаларини қайта варақлаймиз. Бинобарин, фильм эстетик вазифаларни бажариш билан бирга маърифат ўчоғи бўлмиш адабий-фалсафий матнга узлуксиз мурожаат этиш заруриятини эслатиб туриши билан ҳам қадрлидир.

Худди шу студияда суратга олинган яна бир ҳаётий тасма — "Улар Германияда ўқиган эдилар" (сценарий муаллифи Хайриддин Султонов, режиссёр Шуҳрат Маҳмудов) эътиборга лойиқ. Унда мураккаб воқеалар, зиддиятлар пардозланмай тасвирланган. Лекин "Қалбимдасан, Ватан" (режиссёр Ш.Шокирова), "Алпомиш" (режиссёр Э.Мамедов) каби фильмлар баландпарвоз сўзлардан, бири иккинчисига уланмайдиган кадрлардан ташкил топганини ҳам қайд этишга мажбурмиз. Ватан ва унга бўлган меҳрни муайян воқеа, сиймо ҳамда уларнинг публицистик талқинида намоён этиш мумкин эди. "Алпомиш" достони эса кинематографик ва телевизион захираларга бойлигини режиссёр билиши, демак, у шаклан ва мазмунан ўзгача экран асарини яратиши мумкин эди. Ҳозирги замонавий кўринишлар — шаҳарлар, замондошларимиз қиёфалари эпоснинг мазмуни, поэтик қурилиши билан боғланмаганини айтишга тўғри келади.

Ҳужжатли кинодаги изланишни, баркамол асарлар яратилиши жараёнини ҳамиша синчковлик билан кузатиб боришимиз сабабларидан бири шуки, санъатнинг бу жанговар тури ўзининг эстетик вазифаларини бажариш билан бирга бадиий кинога ижобий таъсир кўрсатиши ҳам мумкин. Бу ўринда гап фақат киноочерк қаҳрамонининг экрандаги умри бадиий асарлар билан боғлиқ ҳолда давом этиши ҳақидагина кетаётгани йўқ. Кинопублицистнинг ҳаққоний, эҳтиросли сўзи, экрандаги ҳаётий воқеаларнинг дастлабки — ҳужжатли кинодаги тавсифи бадиий кинематографиядаги изланиш, мавзу, қаҳрамон танлаш жараёнига ва уларни талқин этиш йўлларини топишга ёрдам беради.

БАДИИЙ ФИЛЬМЛАР САЛМОҒИ

Техника ва бадиий ихтиро кино асарининг ўзига хос тўқимасини бойитиши, миллий руҳни таъкидлаши ижодкор малакасига, муайян халқнинг тажрибасини ўзлаштириш қобилиятига ҳам боғлиқ. "Аёллар салтанати" фильмига ёзувчи Омон Мухторнинг прозасигина эмас, элимизда турли даврларда устун турган фикрларнинг мажмуаси, интеллектуал тушунчаларнинг илмий ва бадиий ифодаси бевосита таъсир кўрсатганини мамнуният билан қайд қиламиз. Режиссёр ва драматург Юсуф Розиқовнинг катта адабиётга бўлган меҳри, гўзаллик ҳақидаги тушунчаларининг кенглиги, рамзий образлар воситаси ила фалсафий тушунчаларни, ўйларни томошабинга етказа олиши фильмнинг муваффақиятини белгилаб берди. Бу асарни кўрганимизда завқ оламиз, шу билан бирга, ранглар силсиласи, овоз ва тасвир уйғунлиги ҳамда ҳаётий ижро, ҳикоянинг экранда намоён бўлиши мароми ҳақида фикр юритишга эҳтиёж сезамиз.

Шундай мулоҳазаларни "Феллини" (режиссёр Нозим Аббосов) фильмининг кўпгина кадрлари ҳақида айтиш мумкин. Унда ҳам умумлашган образлар, миллий характер йўқ эмас. Лекин бу гал фильм тўқимасига киритилган шартли белгилар, ўхшатишлар, ғайритабиий манзаралар айрим ўринларда миллий мерос анъаналаридан йироқ кўринади. Бу кино тасмасида маданиятимизда мавжуд бўлган ғоялар ҳамда уларнинг ўзига хос бадиий ифодалари билан боғлиқ жиҳатлари кўзга ташланишини истардик.

Бу фильмда суратга олиш жараёнини бошқариб борган режиссёр бошидан фавқулодда шох ўсиб чиқиши ва барчани ҳайратга келтириб, саросимага солишини эсланг! Тўғри, фильмнинг сўнгги кадрларида сувсизлик туфайли қумга кўмилиб кетган кеманинг аста кўтарилиши ва бир зумда кўкларда — мусаффо осмонда савлат тўкиб парвоз қилишида Орол ва унинг истиқболи билан боғлиқ тушунчаларнинг ёркин ифодасини кўрасиз. Юқорида тилга олинган кадрларда эса асар қаҳрамони беўхшов ҳайвон қиёфасига киришидан эса таажжубланасиз.

Бундай асарларни кўриб, ўрганиб, ҳозирги миллий бадиий кинода чуқур интеллектуал тушунчаларнинг экран ифодасини таъминлаш йўлидаги изланиш анча мураккаб эканлигини қайд этамиз. Бу куч-қудрат йиғаётган оқимнинг фойда келтириши унга мос келадиган бадиийлик, ғоявий теранлик мезонларига ҳам боғлиқ эканлиги ҳақида мулоҳаза қиламиз. Модомики, мавзу, шакл, қаҳрамон ва талқин услубини танлаш бобида мустақилликка эришган эканмиз, янги, қудратли техникадан эстетик мақсадларда фойдаланишга йўл очилган экан, кино ижодкори аввало ўзига нисбатан талабчан бўлиши, масъулиятни сезиб ижод этиши, экраннинг зийнати билан бирга қиймати ҳақида ҳам ўйлаши зарур кўринади. Бу эса бадиий бисотни янгилаб беришни, ижодий синовларни катта экранда — катта маблағ ҳисобига эмас, лаборатория шароитида ўтказишни, давримизда устун турган ғоялар даражасига кўтарилиб баркамол асарлар бунёд этишни тақозо этади.

Кўриниб турибдики, ўзбек миллий киносида янгиланиш жараёни анча мураккаб кечмоқда. Бундай дамда "Ўзбекистон XXI аср бўсағасида", "Аёллар салтанати" каби бақувват асарлар билан бир қаторда баъзан саёз сценарийлар, фильмлар ҳам пайдо бўлиши янги мавзулар, эстетик шакллар, бадиий оқимлар талабларини ўрганиш енгил бўлмаётганини кўрсатади. Бадиий ижодга интеллектуал тушунчалар сингиб кетаётган, аниқроғи, бир-бирини тўлдириб, жуда нозик, нафис бўёқлар қўлланилишини тақозо этаётган дамда, мажозий ифодалар, истиора, рамзий сиймолар "Феллини" ва "Аёллар салтанати"нинг ўзига хос бадиий тўқимасини белгилаб бераётган кунларда анъанавий услубда, содда, ечими бироз жўнроқ асарлар пайдо бўлиши маълум жиҳатдан табиийдир. Бундай мулоҳазалар билан ўртамиёна, эстетик савияси нисбатан паст сценарийлар ва фильмларни оқлаш ниятида эмасмиз. Кинода янгиланиш, эски андозалардан воз кечиш ва давр тақозо этган мураккаб бадиий тўқимани яратиш ҳамда унинг кўмагида илғор ғояларни кенг тарғиб қилиш — булар ҳозирги изланишнинг кўринишларидир.

Бадиий кино ўз йўлидан бориб, содда, бир "қатламли" тўқимани мураккаблаштиришга ва шу йўл билан инсон онги, руҳияти, истаги, атроф-муҳитга, воқеаларга бўлган анча мураккаб муносабатни тасвирлашга киришгани номлари зикр этилган фильмлар ҳамда ҳозиргина ёзилган ва экранга кўчиш арафасида турган "Пари момо" сценарийсида (ғоя, мавзу Мурод Ражабовники, муаллиф Маҳмуд Тўйчиев) кўзга ташланди. Бинобарин, бу каби изланиш, бадиий бисотдан топилган янги ранг, образли воситалар кинематографиямизнинг истиқболига ишонч билан қарашга умид боғлайди.

Ҳамидулла АКБАРОВ

"ҲУРРИЯТ"
"Ташриф"
&
"ЁШЛАР"
"Куйларим осмон",
"Ўхшаш қўшиқлар"

Диққат! Диққат!

Газетамизнинг қадрли муштарийлари! Қуйида берилаётган саволимизга биринчи бўлиб жавоб топсангиз, "Ёшлар" радиоканалининг махсус совғасига эга бўласиз.

Биринчи ўзбек кинематографи ким?

Эслатма: саволларга жавоб топгач, 4 кун ичида мазкур купонни "Ёшлар" радиоканалига топширишингиз шарт! Ғолибларга "RADIO-RECORDS" студиясининг совғалари берилади.

Шошилинчда

ШОМ ЧОҒИ...

Енгил-боши чанг-тупроққа, лойга беланган Берди Раҳмат шом намозига айтилган азонни эшитди-ю, апил-тапил таҳорат олиб, намозга отланган кичик жамоага эргашган жойида уст-бошига қараб тўхтаб қолди. Қўйиб берса, шу аҳволда намоз ўқиш нияти ҳам йўқ эмас эди-ю, иккиланиб изига қайтди.

— Тағин жойнамозни расво қилмай, — деди сафдагилардан хижолат чекиб.

— Жойнамоз эмас, намозни ҳам расво қилиш ҳеч гап эмас, бу аҳволда, — деди унга жавобан Нуриллоҳ ҳожи.

"КЕЛИНЛИК ОСТОНАСИДА"

"Янги аср авлоди" нашриёт-матбаа маркази "Оила кутубхонаси" туркумида босмадан чиқарган (муҳаррир Г.Мирзаева, рассом Б.Бозоров) мазкур китобча, тўғрисини айтганда, фақат қизларга эмас, оила қуриш бўсағасида турган йигитларимиз учун ҳам кони фойда! Ахир, ҳадемай оила қуриш тайёргарлигини кўраётган қиз билан бир ёстиққа бош қўяжак йигит ҳам бу гаплардан бохабар бўлиши зарур.

Таниқли журналист Раҳима опа Шомансурова мавзунинг бу жиҳатларини ҳам эътиборда тутганлар. Китоб енгил ва ўқишли тилда ёзилган, "Қиз боланинг шаъни", "Кўзгу олдидаги қизча", "Изҳор", "Пардоз эвида чиройли", "Кўнгил мулки", "Мафтун этай десангиз" сингари саҳифаларда Сизга — ҳадемай оила қуражак қизларимизга, йигитларимизга зарур дил сўзлари битилган.

МЕҲМОН "ОВИ"

Ёзувчи Мухтор Худойқулов жаҳон адабиётида кенг тарқалган тажрибадан фойдаланиб, ўзига хос асар ёзиб тугаллади. Муаллиф меҳмонхона ёнида туриб, шу теварак-атрофдаги одамлар, аниқроғи, ижарадор овловчилар ҳаётини кузатади. Хилма-хил тақдирлар, ҳодисалар, ҳолатлар... Ҳикоячаларнинг айримларини "Ҳуррият" орқали ўқисангиз, муаллиф баён қилган "катта" ҳаёт манзаралари тўғрисида тасаввур ҳосил қиласиз.

МЕҲМОН БОЗОРИ
(Муаллифдан)

Қадимий нақлларда айтилишича, бандасининг ризқини Яратганнинг ўзи турли томонларга сочиб қўяр экан: биров деҳқончиликдан топса — биров ҳунардан, яна бошқа бирови эса савдо-сотиқдан. Аммо инсон боласи азалдан яна бир нарсага ўрганган: дарё бўйида яшовчилар балиқчилик қилса, тоғу тошларда яшовчилар овчилик билан кун кечиришади. Бозор атрофида яшовчилар бозорчи "овлаб" тирикчилик қилса, зиёратгоҳ-мозористон яқинидагилар "мозорчи" овлашади ва ҳоказо. Бизнинг маҳаллада яшовчиларнинг аксарияти эса меҳмон "овлаб" кун кўради. Сабаби — маҳалламизга шундоққина туташ жойда катта меҳмонхона бор. Шаҳримизда асли нима кўп, меҳмонхона, аммо бошқалари қимматроқми, ё бориш ноқулайми, ишқилиб бу меҳмонхона доим гавжум. Бунга яна бир сабаб у темир йўл бош бекатию аэропортга ҳам яқин, шунинг учун хоҳ кундузи, хоҳ ярим кеча узоғу яқиндан бу ерга меҳмонлар келаверишади. Меҳмонхона олдидаги майдончада эса бутун вилоятлардан келган машиналар қаторлашиб туради, гоҳ-гоҳ қўшни республикалардан, ҳатто чет эллардан ҳам меҳмонлар келишади.

Меҳмонлар ҳали меҳмонхонага кириб улгурмасидан меҳмон "овчи"лари кутиб олишади. Кўринган меҳмонга тўрт тарафдан "ҳужум" бошланади:

—Жой керакми, меҳмон?
—Жуда яхши жой бор...
—Э, жойнинг хўрози бизда!
—Бизникига юринглар, яқингина...
—Телевизор, ванна, ҳамма шароит бор...
—Меҳмонхонада нима қиласиз, тўполон...
—Бизники арзонроқ...

Бундай таклифлар "ёмғири" остида қолган ҳар қандай меҳмон ҳам "меҳмонхонага кирсамми ё квартирага борсамми", деб иккиланиб қолиши турган гап. Кейин савдо-сотиқ пишади ва битта "овчи"нинг тўрига "ўлжа" тушади-қўяди. Аммо бу фақат айтишга осон, холос, бир ёқдан меҳмонхона ходимларию милиционерларнинг "ҳайда-ҳайда"си, иккинчи томондан солиқ идораси нозирларининг "ушла-ушла"си бор. Ҳаммасидан ёмони — ўзаро рақобат, меҳмон талашув жанжали... Келган меҳмонни олғирроқ олувчи илиб кетади, қолган қолаверади:

—Кечаям ололмовдим, бугун ҳам ололмаяпман...
—Э, бир ҳафтадан бери уйим ҳувиллаган...
—Энди оламан десам, Рая илиб кетди...
—Қуриб кетсин, сира тўймайди...

Биров у дейди, биров — бу. Бирови "бор-э, олмасам-олмасман, очдан ўлармидим", деб уйига жўнаворса, бошқаси "олмагунча кетмайман", деб тун ярмидан оққанда ҳам меҳмонхона эшиги олдидан жилмайди, баъзи бировлар эса меҳмон умидида эрталабгача туради. Тирикчилик.

Чўртаннинг амри билан, деганларидек, замон тақозоси билан бизнинг оила ҳам ана шу "меҳмон ови"га аралашиб қолдию... бир-икки йил мобайнида кўрган-кечирганларим, бошимдан ўтган саргузаштлар... китобга айланди...

"АКУЛА"

Бу хотиннинг асли исми Рая, аммо бу номни бирор яқини унга рўпара келганда тилга олмаса, ҳеч ким атамайди, уни ҳамма орқаворотдан ҳам, ўзига эшиттириб ҳам "Акула" дейишади. У кўриниши билан меҳмон олувчилар худди бирор бало-қазо келаётгандай: "Оббо, ана "Акула" келаяпти, энди бизга иш йўқ", "Қуриб кетсин, очофат, сира тўйдим демайди", деб "уҳ" тортади. "Акула" машинасидан тушибоқ (ҳамма бу ерга ишга пою пиёда келса, у машинада келади, унинг машинаси битта эмас — иккита) ўзини "ўлжа"га уради. Унинг хатти-ҳаракатлари ҳақиқатан ҳам денгизда ўлжа излаб юрган очофат акулани эслатади: у ўлжани узоқдан кўради, биринчи бўлиб ташланади ва юлиб қочади. Гирдиғумдан келган туядай бу аёлнинг қандай қилиб меҳмоннинг олдига югуриб етиб келганини илғамай қоласиз. Аммо "Акула" ўлжани қўлга киритгунча турли қиёфага киради: товус бўлиб тусланади, булбулигўёдек сайрайди, илон бўлиб авраиди. Меҳмонга яқинлашиши билан унинг оч бўриникидай қиёфасида табассумга ўхшаган бир нарса пайдо бўлади:

—Укажон, сизларга квартира керак бўладими?

Раянинг миллатини ҳеч ким аниқ билмайди, биров татар деса, биров яна бошқа. У уйидагилар, атрофдагилар билан асосан русча гаплашади, фақат меҳмон олганда у ўзбекчани юқоридагидек "қотирворади". Кейин квартирасини мақташга тушади:

— Иссиқ сув бор, ҳаммом бор, ҳамма нарса бор, японский телевизор... Мана, шундоқ яқингинада, меҳмонхонанинг орқасида... Пулиям арзон...

Раянинг "пулиям арзон" дегани бошқа меҳмон олувчилардан икки баравар қиммат дегани... Аммо унинг аврашларига учган меҳмон индамасдан унинг машинасига ўтириб кетаверади. Нафсиламрини айтганда, Рая бутун умр мана шу меҳмонхонада ишлаган, меҳмонхона хизматини, шароитларини билади, шунинг учун уйидаги меҳмонхонани ҳам дурустгина жиҳозлаб қўйган, дейишади. Лекин уникига борганлар "хоналари тор, ҳовлиси йўқ, одам кўп, ҳатто ҳожатхонасига ҳам навбат кутасиз" деб қайтиб ҳам келишади. Аммо энг ёмони, бу хотин ниҳоятда очкўз, ўзим бўлай дейди. У келган барча меҳмонларни битта ўзим олсам, дейди, бировлар гаплашиб турган меҳмонларга "от солиб" тортиб олади, бировларни ёмонлайди, ҳамма билан жанжал қилади, шаллақилик билан дунёни бошига кўтаради.

Раяни инсофга чақириш ёки "нега бунақа қиласан" деб гап уқтириш беҳуда. Бу ҳақда оғиз очсангиз балога қоласиз, оғзига келганини қайтармайди, куракда турмайдиган иборалар билан ҳақорат қилади, юлишиш, муштлашишдан ҳам тоймайди. "Унга худо бас келмаса — бандаси бас келолмайди", — деб қўя қолишади бошқалар у ҳақида гап кетганда. Маҳалладошларининг айтишича, у ҳатто туққан онасини ҳам танимас экан. "Яхшигина эри бор эди, шу манжалақи ўлдирди", деб қўйишади ён қўшнилари. Хуллас, у худонинг бир балоси эди.

Қилмиш-қидирмиш деганларидек, Рая бир эмас — уч марта қамалиб чиққан. Рая қандай қилиб бўлса ҳам бошқа меҳмон олувчиларни йўқотиш учун уларни ё солиқ идорасига чақар, ё милицияга ушлаб берар эди. У шунча жиноят қилганига, ҳалиям хуфя фоҳишахона тутишига қарамасдан чақувчи хизматида ҳам эди. Шу боисдан бошқалар уни ўлгудай ёмон кўришса ҳам "Ке, шу билан тенг бўламанми?" деб индашмас эди.

Мабодо йўлингиз шу меҳмонхонага тушиб қолса-ю, кираверишда олдингизга туядек гавдасини лапанглатганича югуриб келиб, ясама табассум билан, ўзи кулса ҳам, кўзи кулмасдан:

— Укажон, сизга жой керак бўлмайдими? — деб булбулигўёдек сайраб, илондек авраб турган бир алвастига дуч келсангиз, огоҳ бўлингки, "Акула" — Рая шу бўлади.

Тўртликлар

СЕВГИ САТРЛАРИ

Севги, сенинг ширин тилингдан,
Ким ўпмаган, ким тишламаган?
Усмон НОСИР

Ёшликни гул десак, севги — болари,
Ёшликда нуқсонсиз бўларкан бари.
Қарилик етишгач сендан ҳаммаси
Узрсиз узоқлаб кетаркан нари.

* * *

Севги сўзин қадим дердилар,
Менга келиб қаримас бўлди.
Ёш қалбимни қаритса ҳам у,
Сўнгагимдан аримас бўлди.

* * *

Висол торларига беркиниб олсам,
Сен чалсанг, куй бўлиб қалбим бўшатсам.
Ҳажрингда ўзимни ошифта булбул,
Юзингни бир қизил гулга ўхшатсам.

* * *

Не бунча юзингга қараб тўймайман,
Ёшлигим ўтди-ку, қариб тўймайман.
Сумбул сочларингни тун бўйи ўрсам,
Кундуз кипригим-ла тараб тўймайман.

* * *

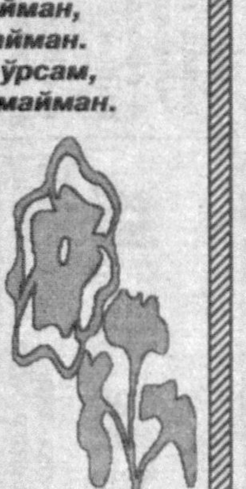

Ёр, қарасам, қарагудайсан,
Ой десам ой, кунда кундайсан.
Олам эли ҳуснингга ҳайрон,
Сен парвосиз, нега бундайсан.

* * *

Гўзал ўзин гўзал демайди,
Дейишга ҳам бермайди ақли.
Чин гўзаллик шундай, истаса
Ойдан хирож олишга ҳақли.

* * *

Сурат дедим сени аввали,
Йўқ, сездириб қўйдинг сўзингдан.
Сурат бўлиб қолибман ўзим,
Сеҳрловчи жоду кўзингдан.

* * *

Қошинг қаламидан қаддим дол бўлди,
Кўзинг жодусидан тилим лол бўлди.
Юзинг қуёшидан баҳраманд кўнглим,
Баҳрасиз қолдирдинг не малол бўлди?

* * *

Ёнингда ўтириб сўник соядек
Бир-икки оғиз сўз айтгандай бўлдим.
Сездингми, сезмадинг, ҳа, айтган бўлсам,
Юзимга боқдингми айт, қандай бўлдим?

Толиб ЙЎЛДОШ

Фарғонадаги "Польша" бозори кўчирилаётган эмиш

Қўлинг калта бўлса, қўшнингдан ўпкалама

ЎРКИДА

ЭЪЛОН

Андижон шаҳри "Маориф" (собиқ Луначарский) кўчасидаги 35-уй сотилади. 4 та хонаси, ҳаммом ва гаражи бор.
Тел.: (8-3742) 243175

Ташриф

ОҲАНГЛАРГА ТЎЛА ҚАЛБ

Аслиддин Дўстов: *"Шоир эмас, шеър танлайман!"*

Аслиддиннинг ноласи кучли. Уни тинглаганда беихтиёр сел бўлиб кетасан.

Аслиддиннинг қўшиқларини биринчи марта эшитган одам ўз-ўзидан унинг мухлисига, доимий шайдосига айланади-қолади. Сабаб, унинг қўшиқларида ўзига хос оҳанграбо бор. Оҳанграбоки, ўзига тортгувчи, оҳанграбоки, ўзининг яратувчилик қудратидан шоҳидлик бергувчи.

Аслиддин ижросидаги қўшиқларга қулоқ тутиб бехосдан ўзингни оҳанг измига топшириб қўясан. Гўё сеҳрли оҳанг сени олис-олисларга етаклайди, сен эса эргашиб кетасан, кетаверасан.

Аслиддиннинг қўшиқларини илк бора тинглаганимда ҳали унинг овозли тасмалари чиқиб ҳам улгурмаганди. Хонанданинг бундан тўрт-беш йил олдинги, талабалик йилларида куйлаган ишқ-муҳаббат ҳақидаги қўшиқлари ўз муҳрини босганди кўнгилга.

Хижрон йўнар ғамгин созини,
Кетар бўлсанг устихонимдан.
Йиғар гулгун поёндозини
Баҳор кетар, кетма ёнимдан.

Сенсиз ўтса кунлар азоби,
Ўтар менинг сабр жонимдан.
Йилларимнинг йитар ҳисоби,
Қарор кетар, кетма ёнимдан...

— Аслиддин ака, бунча мунг, бунча нолани қаердан ола қолгансиз?

— Менимча, зўр қўшиқ яратиш учун хонанда шеърнинг ичига кириб кетиши керак. Бошқача айтилгани ҳақиқий қўшиқ бўлолмайди. Кўпроқ ўзининг устида ишлаган киши кам бўлмайди.

Тўй-ҳашамларда баъзан "Отам", "Ота-онамга" қўшиқларини беш олти мартадан айттиришган вақтлари бўлган. Отажоним – Фазлиддин ака ҳаётлар, ёшлари 75 да. Ёшликда қўшиқчи бўлганлар, ҳали ҳам хиргойи қилиб юрадилар. Қўшиқчи бўлишимга сабаб ҳам санъаткор оилада туғилганимда деб ўйлайман.

— Қўшиқчи борки, "иш"ни аввало тақлиддан бошлайди. Сиз ижобий маънодаги тақлиддан қачон қутулгансиз?

- Талабалик кезларимиз (1990-1995 йилларда

Тошкент маданият институтида таҳсил олганман), бир тўйда устоз ҳофиз Шерали ака Жўраевнинг қўшиқларини айтаётсам, даврага у кишининг ўзлари келиб қолдилар. Қўшиқни тўхтатишни ҳам, тўхтатмасликни ҳам билмай бир муддат иккиланиб қолгандим, у киши қўллари билан "айтавер" ишорасини қилдилар...

Тўйхонага йиғилганлар у кишидан бизга фотиҳа беришларини сўрашди. Устоз фотиҳа бердилар ва "Менинг қўшиқларимни айтавер, қарши эмасман, аммо, ўз қўшиқларингни ҳам айт. Йўқса, аро йўлда қолиб кетасан" дея панд бердилар. Ўша гаплар таъсирида ўз қўшиқларимни яратишга киришганман. Биринчи қўшиғим сифатида "Истадим"ни ижро этганман.

— Қўшиқ қилинадиган шеърга қўядиган талабингиз?

— Шеърни кўпроқ ўқиб мазмунига кириб боришга ҳаракат қиламан. Агар тушунмасам, ташлаб қўяман, орадан бир ой, икки ой ўтиб яна қайта ўқийман. Шундай вақтларда мусиқаси ҳам мияда туғилаверади. Гоҳида эса тайёр мусиқага мос шеър қўяман.

Шоирнинг таниқлилигига қараб шеър танламайман. Уни амали ҳам қизиқтирмайди, талабами у, ўқувчими ёки ҳали номи чиқмаган шоирми — шеъри ёқиб қолса қўшиқ қилавераман.

— Мухлислар санъаткорларнинг оиласи

ҳақида билишга ўч бўлади. Беодобликка йўймасангиз "оригинал" савол бермоқчиман. Сир бўлмаса, янгамиз билан қандай танишгансиз?

— У киши билан бир олий ўқув юртида ўқиганмиз. Бир-биримизни севиб турмуш қурганмиз. Демак, бизни санъат учраштирган. Тақдиримдан розиман. Ҳозирда Суннатилла исмли ўғлимиз ва Хонзодабегим исмли қизимиз бор. Қайнотамиз Маҳмуджон Йўлдошев ҳам санъаткорлар. У киши мақомчилар ансамблида меҳнат қилаяптилар.

— Пулга муносабатингиз?

— Пул, бир томондан санъаткор учун ҳам керакли нарса. Овоз ёзиш студиясига борасиз – пул, асбоб-ускуна оласиз – пул, клип қилиш ниятингиз бор – пул, бошқаси –пул...

Аммо унинг ортиқчаси яхшиликка олиб бормайди. Халқдан ошиб кетмасдан, халқ қатори юриш керак. Айрим санъаткорларнинг пулга ўчлиги бошқа масала...

— Тўйларга қанча билан чиқасиз?

— (Бир муддат ўйланиб) Йўлига, вақтига қараб...

— Қўшиқларингизни ўғирлашганми?

— Яқинда телевидениеда "Ватан" номли қўшиғимнинг айнан ўзини таниқли бир хонанда оғзидан эшитдим. Ҳолбуки, уни биз бир неча йил аввал шоир Мухтор Комил билан биргаликда пианино устида яратгандик.

Майли, мен бунга қарши бўлмасдим, қачонки, қўшиқнинг "янги" ижрочиси ўзидан олдинги хонандадан ҳам яхшироқ айтганида.

— Кимларнинг қўшиқларини кўпроқ тинглайсиз?

— Ш.Жўраев, М.Йўлдошев, Расулқори, М.Узоқов, Ф.Мамадалиев, О.Ҳотамов, Т.Қодировларнинг қўшиқларини севиб эшитаман.

— Нега клип қилмайсиз?

— Назаримда, клиплар бачканалашиб кетаяпти. Тўғриси, бугунгидақа клиплар қилгим келмайди...

— Яқин-орада қандай янги қўшиқ эшитамиз?

— Ҳа, албатта, тез кунларда янги қўшиқлар альбомимиз дунё юзини кўради, иншооллоҳ. Қолаверса, "Ўзингга шукр" номли янги қўшиқ устида ишлаяпмиз. Яқинда эшитасизлар деб умид қиламан.

Ф.КОМРОН суҳбатлашди.